

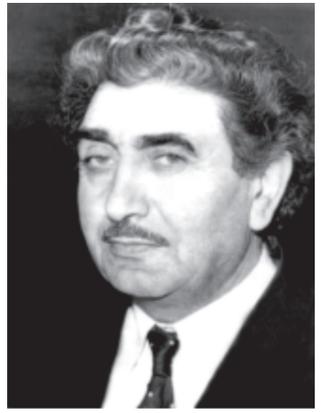

ЛЕЗГИ Газет

Жуван Ватан, ватанэглияр,
дидед чIал хуьх!

Алай йисан 15-мартдиз йикъан сятдин 3-даз (15:00) Махачкъалада, Шииратдин театрда (Р.Гьамзатован тIварунихъ галай проспекте, 12) лезгийрин бажарагълу шаир, Дагъустанда машгъур сатирик **ЖАМИДИНАН 85 йисан** юбилейдиз талукъарнавай межлис кыле фида. Идакай "Лезги газетдиз" РД-дин писателрин Союздин лезги секцияди хабар гана.

Мярекатда республикадин яратмишунардайбурун, илимдин интеллигенциядин, жемиятдин векилри ва масабурни иштиракда. Лезги шииратдал рикI алай гьар садаз чна и межлисдиз теклифзава.

1920 – йисалай акъатзава

N 10 (10863) хемис 7-март, 2019-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

Умудар квадарзавач

Кинерин хуьр ва Самур вацI

Жасмина САИДОВА

Республикадин мулкунал цин энергиядикай менфят къачунин кIвалах геле виш йисалайни артух вахт идалай вилик Самур вацIун мумкинвилер ахтармишунилай башламиш хъанай. Вичин чIехвилел ва важиблувилел гьалтайла, Самур Дагъустандин къвед лагъай вацI я. Адахъ 1838 МВт электроэнергия гьасилиз жедай мумкинвал ава - им республикадин вири гидроресурсрин санлай къачур къадардин 30 процентдиз барабар делил я. И кардин хийирлувал субурзавай делилар вахт-вахтунлай вилик гьизватлани, жуьреба-жуьре проектар майдандиз акъатзаватлани, Самур вацIун цин энергия икван чIавадди ишлемишзавач, адакай менфят къачузвач ва, аквар гьаларай, гафарилай крарал элячIдай вахт гьеле яргъа ама...

Месэладин тарихдай

1911-1914-йисара Франциядай тир са фирмади Самур вацIун Хазри-Зейхурдин участок тамандаказ ахтармишнай ва Бакудин нефтIадин мяденар электроэнергиядалди таъминарун патал гидростанция эцигунин проект тукъурнай. ГЭС эцигуниз а чIавуз Дуьньядин Сад лагъай дяведи манийвалнай.

Алатай асирдин 20-йисара "Комиссия ЭлектроСамур" тIвар ганвай махсус комиссия арадал гъанай, адал Г.Кржижановскийди Дагъустандин Самур вацIал электростанция эцигунин проект гъазурун тапшурмишнай. Макъсад Бакудин нефтIадин мяденар электроэнергиядалди таъминарун тир. Амма и чIавузни гражданилин дяве башламиш хъана, уьлкведа барбатIвилери, интервенцияди проект килиз акъуддай мумкинвал ганачир.

Гьар жуьре йисара уьлкведин илимдинни ахтармишунрин ва проектрин кар алай институт тир "Ленгидропроект" АО-ди Самур вацIун гидроресурсар ишлемишуниз талукъ яз бинедилай ахтармишунар тамамарнай.

1986-йисуз Союзгипропроводхозди ва Гидропроектди "Самур вацIун ресурсар хуьнин ва комплекснидаказ ишлемишунин схема" тукъурнай. Ана Ахцегьрин гидроузел ва адан составдик кваз йиса 850 миллион кВт/сят электроэнергия гьасилдай ГЭС эцигун фикирда кунвай. Гьакни комплексный тайинвал ва санлай къачурла 680 МВт-дин гужлувал (2845 млн.кВт/сят) авай пуд гидростанция - Ахцегьрин, Гарагьрин ва Хазры-Зейхурдин - эцигуникай лагъанвай.

Дагъустан Республикада гидроэнергетика виликди тухуниз талукъ 2012-йисан материалра Самур вацIал пуд ГЭС-дикай ибарат каскад эцигун фикирда кунва: Ахцегьрин ГЭС-дин гужлувал 100 МВт-диз, Гарагьрин - 280 ва Хазры-Зейхурдинди 300 МВт-диз барабар хуьн лазим я. Идалайни гьейри, гележегда ГЭС-ар эцигиз жедай 14 чка хкъанай.

Вири гъазур я

Ахтармишунрин кIвалахар кыле тухванатлани, Самур вацIун тIебии ресурс кьенин йикъалди саки ишлемиш тавуна ама. Гьелбетда, и кардиз фикир гузвач лугъун дуьз жедач. Кьиблепатан Дагъустанда гидроэнергетика виликди тухунин месэла анжах са "Самурэнерго" ООО-ди шумудни са сеферда вини дережада къарагьарнай. ИкI, Самур вацIал Рутул райондин Кинерин хуьрун патав (цик акатдай чилер ва куьарна кIанзавай хуьрер тахуьниз килигна, и чка виридалайни къулайди яз гьисабнава) ГЭС эцигунин проектдин гьакьиндай теклифар Дагъустан

Республикадин руководстводин вилик 2010, 2013 ва 2014-йисара эцигнай. Эхиримжи сеферда - 2018-йисан эхирра. ЯтIани, финансрин рекъай гьакьикъи куьмек проектдив агакьнач.

Гьа са вахтунда 2010-йисан майдиз Дагъустан Республикадин Гьукуматди акъудай къарарда лагъанва: "Бюджетдилай къерехдай тир чешмейрай финансар желб авуналди, Самур вацIал 80 МВт-дин гужлувал авай "Кина" гидростанция эцигунин гьакьиндай "Самурэнерго" ООО-дин теклифдал рази жен ва "Рутул район" муниципальный тешкилатдин администрациядиз вацIун яд къадай банд ядай ва гидростанциядин дараматар эцигдай чкаяр хкъагъуниз талукъ кIвалахар тухун теклифин". Кьейдна кIанда, и теклиф килиз акъудна.

- Чна "Ленгидропроект" АО-дихъ галаз санал Рутул райондин Кинерин хуьрун патав Самур вацIал гидростанция эцигун патал банд ядай чка хкъана. Райондин муниципалитетди гележегдин цин гьамбархана патал чилин участок чара авуна. Чил тукъурьунихъ галаз алакьалу ва топографиядин кIвалахар тамамарнава, эцигунар гьиле къадай ихтияр къачунва. Дагъустан Республикадин "Дагестангеомониторинг" центради разивал ганва, - лугъузва "Самурэнерго" ООО-дин генеральный директор **Шихсефи СЕФИХАНОВА**.

Ада малумарзавайвал, ГЭС эцигунин ва ам ишлемишунин кIвалахрин кыл къадай кархани арадал гъанва. "РусГидро" ПАО-дин Дагъустандин филиалди, "Дагэнергосеть" ОАО-ди ва "Дагэнергосбыт" ОАО-ди и проектдиз талукъ яз разивилин чарар агакьарнава. "Ленгидропроект" АО-ди лагъайтIа, проектдилай вилик

▶ 8

Нумрадай кIела:

8-МАРТ - ЧИ ТАВАТРИН СУВАР

КIанивилдин акъалтI тийир мани

Кьилинди вуч я лагъайтIа, жегъилприхъ сабур, камаллувал авач. Чехидаз, къвалав гвайдаз гьуьрмет авун, акъалтзавай четинвилериз дурум гун, сад-садан даях хуьн чизвач. Асайиш уьмуьрни, багъа-багъа шейэрни, хсуси квалерни, машинарни, вич пачагьдин ханум хъиз тахтуна хуьдай шартIарни гьасятда кIанзава. Са зегьметни алачиз.

▶ 4

ИНСАН ВА МАРИФАТ

Инсанвал квадар тийин

Россиядин Федерациядин Госдумади сурар патал чара авунвай чкаяр, 40 йис ала-тайла, мад сеферда ишлемиш хъийидай ихтияр гузвай закон къабулна. Зи фикирдалди, им чи уьлкведин гьар са халкъдин тарихдиз, культурадиз талукъ гьахъсузвал яз гьисабна кIанда.

▶ 6

БАРКАПЛАДИН ТАЖ АЛАЙБУР

Чна валди дамахзава, Насият

Насият Шириновади Европада Советда авай Россиядин гьамишалуьгъ векилханада кIвалахиз пуд лагъай йис я. Дипломатиядин корпусда мадни дагъустанвийири кIвалахзава, амма абурун арада дишегълияр авайди сад-къвед я. Насият Кимовнади Европада Советда неинки Россиядин, гьакI Дагъустандин векилвални лайхлувилелди тамамарзава.

▶ 7

САГЪЛАМВАЛ

Глаукома - вилерин завал!..

... глаукома набат азар (сахарный диабет), рикIинни дамаррин, кьилин мефтIедин давление авайбурук артух гьалтзавай азар я. Яни са азарди муькуьдазни рехъ ачухзава. Гьавилияй инал тIварар кунвай азарри тади гузвайбурун вилерин азаррин духтуррин гуьзчивиликни хуьн лазим я.

▶ 9

ХАБАРАР

ЦIийи затIар арадал гьиз

Мегьамед Абдулкадиров илимдин рекъе бегъерлувилелди кIвалахзавай алим я. Адан къелемдикай 100-лайни гзаф илимдин кIвалахар хкатнава. Абурукай гзафбур США-да ва Европада уьлквейра чапнава. Алим 21 патентдин сагъиб, Москвадин технический университетдин "Оптикадин системаяр ва технологияр" кафедранин заведующий я.

▶ 12

МЕДЕНИЯТ

Ухулар

1955-1980-йисара дагълух гзаф хуьрер арандиз куьчаруникди, гьайиф хьи, а гуьзел ерияр харалIайриз элкьевенва. 1960-йисарулай Ухулай Махачкъаладиз - 150-дав агакьна, Бут-Къазмайрал - 50, ЦIийи хуьруьз 45 хизан куьч хъана.

▶ 15

Къайда тун чарасуз я

5-мартдиз тухвай нубатдин совещанидал Дагъустандин Кыл Владимир Васильева бюджетдин доходриз талуку пай ахцурунин важиблудвал ва пассажирар тухунин карда къайда тунин чарасузвал къейдна. Идан гъакъиндай РД-дин Килин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гузва.

Совещанидиз атанвай республикадин законар акъуддай, исполнительный ва муниципальный властдин органрин руководителрихъ элкьвена, Владимир Васильева лагъана: "Чна вирида вири крарин патахъай жаваб гузвайди я. Заз чна вуч ийизватла ва вуж патал ийизватла, гъа кар куьне аннамишна кланзава. РД-дин МВД-ди, депутатри, Гьукуматдин талуку тир министерствойри санал кваллах тухунин нетижада чалай са куьчеда - Махачкъаладин Акушинскийдин тварунихъ галай проспектада - авай къурулушрилай 100 миллион манатдин къадарда аваз налогар кватиз алакьна. Виликдай икьван такъатар агакъзавайди тушир". Идахъ галаз сад хъиз, республикадин регъберди къейд авурвал, алай вахтунда къуватда авай къанунрал амал тавуна кваллахзавай ксар уголовный жавабдарвиллиз члугвазва.

Рахунар давамаруналди, В. Васильев улакьна аваз пассажирар тухунин месэладал акъвазна. Гъа и вахтунда ада тайнарнавай къайдаяр члуруниз рехъ гуз те-

жедайди къейдна: "Чеб ишлемишнавай вахт фикирда къун тавуна, чпин технический гьал, водителрин сагъламливин гьал ахтармиш тавуна, "Газепра" аваз пассажирар тухуз жеда лугъуз, инсанар алдатмишун виже къведай кар яни мегер? Тайнарнавай къайдайрал амал тавуна кваллахунай ахътин водителар жавабдарвиллиз члугвазвач. Чна и карда къайда твада".

Региондин руководителди тайнарнавай къайдайрал амал тавуна пассажирар тухунин законодательствода жавабдарвиллиз члугун къалурнавайди рикел хкана. "Гъелелиг чна рахунар киле тухузва, амма чун пассажирар тухунин карда, гъар гьикъ авуртлани къайда туниз мажбур жеда, гьикъ лагъайтла, инсанар улакьна аваз лазим тир хатасузвал таъминарзавай шартлар фин герек я. Пассажирар тухунин гъакъиндай кутлунзавай икьрарда абур тухузвай ксарин хиве жавабдарвал гъатзавайди къалурна кланда. Инсандиз хасаратвал гайи дуьшуьшда адав эвездин пулар агакъарун лазим я. И кваллах адалатлудакъз киле тухун герек я", - инанмишвал къалурна Владимир Васильева.

Пассажирар тухунин кваллах маса хилерихъ, гъа гьисабдай туризмдихъ галаз алакьалу авуналди, Дагъустандин Кили асул везифа маршрутдин таксийрикай менфят къачузвай агъалийриз къулай шартлар таъминарункай ибарат тирди къейдна.

Квалер кайибуруз куьмекда

Алай йисан 2-мартдиз Дагъустандин Кыл Владимир Васильев Цумада райондин цай къунин нетижада 17 квал канвай (11 квал - михъиз, 6 кваллин - паяр) Тисси-Ахитли хуьруьз фена. Цай къур квалера яшаммиш жезвай инсанар, гъа гьисабдай яз 7 аялни, тади гьалда анай акъудна. Къейибур ва хасаратвилер хъайибур авач. Виликамаз авай делилралди, цай къунин килин себеп гурмагъдай цун целхем къуранвай векьрал аватун яз гьисабзава.

В. Васильев ва адахъ галай жавабдар ксар бедбахтвал хъайи агъалийрихъ галаз гуьруьшмиш хъана, абуроз куьмек гуникай, цай къунин нетижаар арадай акъудникай рахана. Республикадин Килин кеве гъатнавай ксарив куьмек агакъдайди къейдна.

-Куьмек гун давам жеда. И кардал чна спонсорни желба. Килинди, бедбахтвал килел атанвай гъар са касдал, гъар са хизандал куьмек агакъун я, - лагъана ада. В. Васильева жавабдар къуллугърал члур нетижаар арадай акъудунин серенжемар къубулун тапшурмишна, гъар са квализ фена, гъар са касдивай хабарар къуналди, бедбахтвал арадал атуни себеп кил акъудуниз эвер гана.

Россиядин МЧС-дин РД-да авай Килин управленидин начальник Нариман Къазимгъамедован гафаралди, Тисси-Ахитли хуьруьн квалери цай къуникди эменни михъиз кайи агъалийриз - 100 агъзур, эменнидин са пай кайибуруз 50 агъзур манатдин къадарда аваз куьмек гуда. Закондал асаслу яз, цай къуникди зарар хъайи ксарив са сеферда гудай пулдин

куьмекни агакъда. Идалайни гъейри, цийи квалер эцигун ва зиян хъанвайбур туькьлуьрун патал республикадин бюджетдай 11 миллион манат чара ийида.

Тисси-Ахитли хуьруьн бедбахтвал килел атай агъалийриз куьмек гун яз, Чечнядин кыл Рамзан Къадирова Ахмат Къадирован тварунихъ галай фондунай 10 миллион манат чара авуни кьарар къабулнава.

Россиядин Президент Владимир Путин Тисси-Ахитли хуьре арадал атанвай гьалдай кыл акъудунин ва агъалийриз алакьдай вири куьмекар гунин тапшургу гана. Идакай Россиядин МЧС-дин килин заместитель Андрей Гуровича республикадин исполнительный властдин органрин оперативный совещанидал хабар гана.

Алай вахтунда бедбахтвилек акатай ксар яшаммиш жедай чкайралди ва чими тлуналди таъмин я. Чкадал МЧС-дин ва маса къуллугърин векилри кваллахзава. Республикадин резервдай агъалийриз куьмек рекъе тунва.

4-мартдиз квалер кайи 10 агъалидив цийи паспортар вахкана. Цумада райондин килин заместитель Мегъамед Исаява мукьвал вахтара амай документарни агъалийрив агакъдайдахъ инанмишарна.

РИКЕЛ ХКИН: 1-мартдин йифиз хуьре са квалли цай къуна. Гуьгъуьнлай цай 17 квалли агакъна. Ийфен сятдин 2 тамам жез 25 декъика амаз цай хкадариз алакьна. И карда 70 пожарныйди, гъакъ хуьруьнвийрини иштиракна. Къабулай серенжемрин нетижада 73 квал куникай хуьз алакьна. Дагълух и хуьре вири 300 квал ава.

Махачкъаладин аэропорт Дагъустандихъ авай сад я. 2014-йисуз самолетар цавуз хкаж жедай ва ацукъдай зул цийикла туькьлуьр хуьвурдалай гуьгъуьнлиз и аэропортуни вичин кваллахдин делилар йисалай-суз хъсанарзава. Вичин тарихда сифте яз ада 2018-йисуз рекорддин къадар пассажирриз - 1,29 миллион касдиз къуллугъна.

Авиаалакъа кардик кухтазва

Апрелдин сифте килера Махачкъаладинни Антальядин (Туьркия) арада авиаалакъа кардик кухтада, - хабар гана 5-мартдиз ТАСС-диз Махачкъаладин аэропортуни генеральный директордин куьмекчи Камил Гьамзатовади.

"7-апрелдиз авиарейсини Махачкъалани Анталья алакьалу ийида. Гъафтада кеве сеферда рейсер Туьркиядин Azur Air авиакомпанияди тамамарда", - лагъана К. Гьамзатовади. Адан гафаралди, Махачкъаладай Антальядиз самолетар хемис ва гъади йикъара рекъе гъатда.

Президентди тагъкимарзава

Ш. ШИХМУРАДОВ

Чил лугъудай надир планета чи виридан умуми муг, макан я. Ам саламатдиз хуьнни вири инсаниятдин эвелимжи буржийрикай тушни бес! Федеральный Собранидиз Президент В. Путина ракъурнавай Чарчени экологиядин месэлар гьалун промышленностдин ва илимдин везифа, чи гъар садан жавабдарвал тирди къейд авун дуьшуьшдин кар туш. Ада жегъилризни и кардик активнидаказ эчелуниз эвер ганва, гьикъ хьи, къвезмай несилрив экологиядин рекъай саламат, виче яшаммиш жез къулай шартлар авай уьлке агакъарун, тлебиатдин девлетар, мумкинвилер (потенциал) ва Россиядин къадагъа алаз хуьзвай чкаяр, къурухар, санлай гъа ихътин гуьзел фонд хуьн лазим я. Ик, цийи милли цийи паркар ачух жедай республикайрик Дагъларин уьлквени акатуни шадвал ийиз тазва. Тамар атлун тийиз, капиталный эцигунриз рехъ тагъуз, анжах экологиядин туризм виликди тухун лап хъсан кар жеда.

Идахъ галаз мад са кар, месэла сихдаказ алакьалу я: хуьрерин чкаяр, мулкар виликди фидайвал авун. Ик, Президентди Гьукуматдин фикир гъа и алай йисуз и жигъетдай цийи программа туькьлуьрунал жибнава ва ада 2020-йисан 1-январдидлай кваллахун лазим я. Чахъ тлеби ресурсар, мумкинвилер пара ава. Абур производство вилик тухун, михъи продукция гьасилун патал ишлемишна кланзава.

И ва маса важиблур крар килиз акъудун, вири рекъерай виликди фин патал чаз, гьелбетда, ислъгъвал герек я. Гъайиф хьи,

дуьньяда члуав къуватар гзаф ава. Абуру и чи гуьзел планета къацлурзава, чиркинарзава: гзаф хаталу ядерный яракърилай гъейри, инсанар гзаф къадарра телефдай химический, биологический ва маса члур таъкатарни акъудунихъ калтлугнава, США-ди чи уьлкведин сергъятриз мукьва гъахътин лабораторияр кардик кутунва. Ибур хаталу "къугунар" тирдакай, жин бутылкадай акъатун хъайитла, сифтени-сифте чкадин халкъ телеф жедайдакай фикирзавач жал?!

Россия ислъгъ улкве я. Ада тарихдани садални гъужумнач, гъамиша ягъийри чал вегъез хъайиди я. Тарихда миллионралди чапхунчийриз Урусатдин пак гегенш чуьлера ажал жагъана. Гъар сефердани, азадвал клани халкъни гъунарлу армия сад, тупламиш жез, душманрин геллегряз къулхуьди рум хгана, абур чпин магъарайра эзмишна, гъам Европа, гъам вири дуьнья къутармишна. В. Путина тагъкимарна хьи, чун гила зайиф яз амач. США-дин военный базаяр, НАТО-дин геллегряз, члуав къушунарни яракъар чи сергъятрин лап мукъварив агудуналди, абурун ягъсуз, вагъши мурад килиз акъатдач. Владимир Владимировича нубатдин сефердани чи уьлке хуьннин замин тир "Авангард", "Кинжал", "Калибр" комплексрин, лазердин "Пересвет" яракърин, гиперзвуковой "Циркон" ракетрин, цин кланикай фидай "Посейдон" аппаратдин тварар къун дуьшуьшдин кар туш. Эхъ, чи уьлкведи садазни къурху гузвач. Оборона мягъкемаруни метлеб чи уьлкведин ва агъалийрин хатасузвал таъминарун, ифей келлейри садани чал вегъедай жуьрэт тавун паталди я.

РД-дин Килин къабулна

3-мартдиз Дагъустандин Кыл Владимир Васильев общественный бинейраллаз кардик квай вичин сад лагъай куьмекчийрихъ - азаддиз къуршахар къунай СССР-дин спортдин мастер, Россиядин лайихлу тренер, женгинин самбодай РД-дин хъянавай командандин старший тренер Абдулмапп Нурмегъамедовахъ ва Россияда физикадинни математикадин илимрин виридалайни жегъил доктор, Дагъустандин госуниверситетдин профессор Заур АЛИСУЛТАНОВАХЪ галаз гуьруьшмиш хъана.

В. Васильева Заур Алисултанован кьелен алакьунар къейдна. 27 йиса аваз чехи алим хъанвай ада вири гъейранарна.

"Чна куь гъар садан гъалибвилек шадвалзава ва дамахазава. За фикирзава хьи, ихътин инсанри гъамиша амал ийиз жедай хъсан меслят гуда", - лагъана региондин Килин.

В. Васильева гъакъни къейдна хьи, мярекатда авай вири са фикирдал алайбур, Дагъустанда спорт вилик финиз, республикади дамагдайвал, региондай бажарагълу алимар, искусстводин ва жуьреба-жуьре пешейрин векилар акъатуниз итиж ийизвайбур я.

В. Васильева рикел хкана хьи, мукъвара рабочий пешейрай виридуьньядин акъажунар киле фида.

"Чун абуроз гъазур жезва, гъалиб жедай гуьгъуьлар ава. Гъакъни и мукъвара дагъустанвийкай ширинлухар гъазурунин рекъай дуьньядин чемпион хъана. Гъар са касдихъ вичин пешедин рекъай виниз тир агалкъунар къазанмишдай мумкинвилер хуьн патал чна шартлар яратмишда", - къейдна региондин Килин.

Зарб поезд

Цийи Махачкъала - Дербент-Баку маршрутда зарбдаказ фидай поезд кардик кутун планламишнава. Идан гъакъиндай РД-дин транспортдин ва рекъерин майишатдин министрстводин коллегиядал и ведомстводин киле авай Ширухан Гъажимурадова малумарна.

"Алай йисуз Сочида киле фейи инвестициярин Международный форумдал Дагъустандинни "РЖД" ОАО-дин арада ракъун рекъерай пассажирар тухунин ва парар дашмишунин барадай санал кваллахунин гъакъиндай икьрардал къулар члуьгунва. 2019-йисуз ва мукъвал тир гележегда Махачкъаладин вокзал дибдай цийикла туькьлуьр хуьвун (са миллиард манатдив агакъна такъатар харж авуналди) планламишнава. Патарив гвай чкайриз ва яргъал мензилриз рейсер тамамардай поезддин

вагонрин парк цийи хуьвун давамарда, Дербент-Махачкъала-Минеральный Воды-Кисловодск маршрутда, пассажирар тухудай, гъакъни Махачкъала-Дербент-Баку маршрутда зарбдаказ фидай поезд кардик кутун тешкилда", - лагъана министрди.

РД-дин Гьукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Гь. Гьуьсейнова малумарайвал, мукъвал тир вахтара шегъеррин патарив гвай чкайриз пассажирар тухунин кваллах тешкилун патал алай аямдин къурулушар арадал гун пландик кутунва. "Цийин йисалай шегъеррин патарив гвай чкайриз пассажирар тухудай поезддин вири вагонар цийибуралди эвезда, амма и кар патал алай аямдин депо эцигун герек къведа. Планламишнавайвал, чна и кар гъиле къада", - малумарна ада.

Гуьруьш киле фидай члавуз къейд авурвал, 2018-йисуз тухудай пассажирин къадар, 2017-йисав гекъигайла, 20 процентдин, дашмишзавай парарин къадар лагъайтла, 6 процентдин артух хъана.

Президентдин Чарчин царце аваз

Тараз яків язава...

Абад АЗАДОВ

КЪЕЦЕПАТАН ульквейрин СМИ-ри Россиядин Федерациядин Президентди государство хуьнин, къецепатан сиясат тешкилуни, Рагъакидай патахъ галаз жуьреба-жуьре хилерай алакъяар кутлунунин гъакъиндай авур рахунриз иллаки гзаф фикир гана ва гзафбур мягътеларна, тажубарна, бязибур хъилени туна. Мисал яз, Bloomberg (США) газетди кхъизва: "Президент Владимир Путина вири дуньядиз ван къедавал малумарна, эгер Вашингтонди Европада ульквейра ядерный установкака эцигайтла, Россияди вичин ракетаяр США-дихъ элкьюьрда. Вашингтонди Европада ядерный яракъар эцигдач лугъуз малумарзаватлани, РСМД-дин договордин бинедаллаз къадагъа авунвайди ятлани, США ва адан амадагар юкван мензилдиз фидай ракетаяр Европада ульквейра эцигдай фикирдал ала..."

США-дин "Fox News" изданиди къейдзава: "США-ди вичин ракетаяр континентда эцигайтла, Москвади жавабдин серенжемар къабулда. Путина лагъайвал, Россияди вичин ракетаяр неинки НАТО-дин яракъар эцигнавай ульквейрал элкьюьрда, гъаки цийиз арадал гъизвай алай аямдин яракъарин лишандик зиянлу къарарар акъудзавай Америкадин центраярни акатда".

"Daily Mail" газетди (Великобритания) наразивилелди кхъизва: "Европада эцигнавай США-дин бязи ракетайриз Москвади гакъун патал 10-12 декъика бес жеда, имни Россия патал еке хаталувал я. И кар фикирда къуна, Россияди вичиз майилвалзавай, дуст тир ва США-диз мукъва ульквейрин мулкара вичин ракетаяр эцигун мумкин я..."

Маса изданийри къейдзавайвал, НАТО-диз Владимир Путина Федеральный Собранидиз ракурдай Чарчай чпин амадагиз гузвай къурху акунва. Британиядин газетриз акъатнавай макъалайрин анжах са кылериз килиг: "Россияди вири дуньядик ядерный жигъетдай къурху кутазава", "Россиядин ядерный установкакари США-дин шегъерар лишандик кутунва", "Трампа къурхуйриз килигна, Россияди Европада ульквейра лишандик къачузва"...

Зи рикел 2007-йисуз Владимир Путина хатасузвилени жигъетдай Мюнхенда кыле фейи международный конференциядал авур рахунар хкъезва. Ада гъа члавуз дуньяда

арадал атанвай гъахъсуз, намуссуз, къабулиз тежедай гъалар пислемеишнай ва ачухдиз, виридаз ван къедавал лагъанай: дуньядин однополярный моделдихъ галаз чун рази туш. И карда акъалтай жуьредин дегишвилер тун чарасуз я.

Хиве къуна кланда, а члавуз Рагъакидай патан политикри, публицистри Россиядин Президентдин рахунриз са акъван метлеб ганачир. Гъатта фикирна хъи, рахунар дуньядин майданда къватзавай, къуват, такъат амачир державадин, дамарар агаж хъана, алахъзавай эхиримжи зурзунар я. Гзафбур рахунар айгъамдизни элкьюьрна. Вучда, Путина тараз яків яна, тамуз ван хъуй лугъуз, амма "чун зурбабур я" лугъузвайбурув гъахълувилени сес агакънач. Умуьрдин гъакъикатди чаз успатайвал, абур ягъалмиш хъана. Шазан Чарче Владимир Путина вичи Мюнхенда лагъай гафар рикел хкана ва Рагъакидай патан башчийрив (лидеррив) вичин гафарин метлеб агакъ тавурди къейдна. Гъа са вахтунда "гила къванни зи гафарин ван хъухъ" лагъана.

2007-йисуз В. Путинан гафар къуру лагъагърай къурбуруз гила лугъудай гаф амач. Вучиз лагъайтла, Россия зурзунар алахъзавай пуд лагъай ульквейрин сиягъда авайди яз амач. Россия, гъакъикатдани, вичин зур, гунар къалуриз, истемизиш жедай зурба, къуватлу державадиз элкъвенва ва адаз садакайни къурху авач. Гъа и кар США-диз, НАТО-диз, абурин гъилибанриз хуш жезвач. Агъзур жуьредин къурбуьрар акъудзава, Россия клуддай, къватдай вегъедай рекъерихъ къекезезва. Санкцияр илитлун, Россиядин агъалияр къаз, дустагъра тун, зегъерламишна лугъуз, бугътенар вегъин, Украинадин миллетчияр стха халкъдиз акси акъвазарун... Вуч абур авуртлани, Россия къе масад я. Идан гъакъиндай Владимир Путина мадни ачухдиз лагъана.

"Россия аслу тушир (суверенный) государство тир ва гъахътинди яз амуькни ийида. Им са зъужетни алачир кар я. Ам гъа ихътинди жеда, я тахъайтла, ам ерли амуькдан. Чун вири идан гъавурда акъун лазим я. Эгер Россия са нелай ятлани аслу хъайитла, адакай государствони жедач. Са бязи ульквейр жеда, амма Россия - ваъ."

Чахъ галаз жуьреба-жуьре рекъерай алакъяар кутлуниз, гегъеншариз жеда, амма чи велик шартлар эцигна виже къедач. Чи къецепатан сиясатдин кар алай рекъер, къанунар ачухбур я: садаз-садан патай ихтибарвал

мягъкемарун, вири дуньядик къурху кутазавай гъерекатрихъ галаз санал жегъ члугун, экономикада, апишверишда, образованида, культурада, илимда ва технологияра арадал атанвай алакъяар гегъеншарун, агъалияр чеб чпихъ галаз рафтар хъунал алай сергъятар алудун. Иллаки гъа и фикиррал алаз чна ООН-да, СНГ-да, "къадагъа дестедин" майданрал, БРИКС-да, Шанхайдин организацияда къвалах тухузва".

Ваъ, США-диз ва адан гъилибанриз акл кланзавач. НАТО-ди чи ульквейдин вилин кланик - Польшада, Румынияда, Прибалтикадин ульквейра, Болгарияда ядерный установкака эцигда, къуна (Россияди) квез авайбур терг ая. Горбачевани Ельцина гъаки авунай ва ульквени лап зайифарнай. "Чун дуньядин жандармаяр, ампаяр" я лугъузвайбуруз гъаки кланзава. Россиядихъ алай аямдин, маса садахъни авачир хътин яракъар авайдакай малумарайла, США-дин руьгъ аватнава. Гъавилей къуьруькарни акъудзава. ДРСМД-дин договордикай хкечнава. Чпи и кар авунайни тахсир Россиядик кутазава, гуя Россияди договорда къадагъа эцигнавай яракъар акъудзава. Гъакъикатда лагъайтла, договордин истемешунар гъа бинедилай члурайди, адал амал тавурди США я. Идан гъакъиндайни Владимир Путина ачухдиз лагъана: "Вири крар чпи члурзава, ахпа, багънаяр акъудиз, тахсиркарар тайинарзава".

Рагъакидай патан башчийри, политикри, публицистри Владимир Путинан Чарчай гузвай баянрихъ галаз таниш хъайила, Россиядин къецепатан крарин министрстводи абуроз меслят къалурна: "Куьн вини кларариз акъатмир, къуна куь нервиарни элекъара. Россияди садазни я къурху гузвач, я масад ядай рекъер тайинарзавач. Чиди жавабдин кар я. Эгер НАТО-дик акатзавай ульквейри Россияди акси гъерекатар авуртла, Россиядихъ галаз сергъятламиш жезвай ульквейра ядерный установкака эцигайтла, Россияни мажбур жеда".

Эхиримжи йикъарин баянрай, интервьюйрай аквазвайвал, США-ди, гъа великдай хъиз, виридаз басрух, кичле гуни, вичин гаф къаз такъазвайбурул гъужум авунин сиясат тухун дамаварзава. Рагъакидай патан хейлин ульквейрини гъавилей США-дин лагъагъар чпин жуьреда тикрар хъийизва. Абур къени масадан гъахълу, къени, хийирлу гафарихъ яб акализ вердиш хъанвач. Гъа им абурин зайифвални я, гележегда зиянни хкатда.

Чун жуван ульквейдин экономика хкажуник, халкъдин яшайиш хъсанаруник, государстводин къудратлувал мягъкемаруник хуси зегъметдин пай кутаза чалишмиш хъун лазим я, садакайни, са вахтундани аслу тежедайвал.

Цийи демократия - цийи "ивирар"?..

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

И ЦИАРАР кхъиниз зун чи СМИ-ра, иллаки электронный чешмейра са къатда раижзавай инсанди инсанда гужар илитлунин, гужлуда зайифдаз, жегъилди яшлудаз клур гунин, сада масадан мал къакъудунин ва ик мадни маса мусибатри мажбурна. Гагъ-гагъ ахътин фикирдал къезва хъи, чи обществодин кылин идеология (фагъум-фикир), тербиядин асул бине гъа и вагъшивал я.

Амма чи кылин Закона-Конституцияда чиди социаль-ный, яни инсандиз гъурметзавай, адан къайгъу члугъазвай, ам хуьзвай государство я лагъанва. Конституцияда чаз вири ихтиярар заминламишнава. "Кылинди, и чилел яшамаш хъун, цийи несилар майдандиз акъудун, са куньхъайни кичле-вал авачиз, яшамаш хъун я" лагъанва.

И фикирар РФ-дин Президентдин нубатдин Чарчени гегъеншдиз раижнава: "Чи велик члехи месэляар акъвазнава. Абур гъялунихъ чун, гъар са тереф фикирда къуна, кам-камунихъ галаз физва. Чна экономикадинни социальный рекъерай велик финин ахътин модель арадал гъун лазим я хъи, гегъек инсандиз ана вичин вири мумкинвилер кардик кутадай шартлар жен. Им лагъай члал я хъи, йигиндаказ дегиш жезвай дуньяди велик эцигъазвай вири суалриз кутугай жавабар гуз алакъин, Россия вичиз хас руьгъдал, асиррин адетрал, халкъарин культурадал бинелу цивилизация хъиз хуьн."

И карни чалай, гъелбетда, вирибурун къуватар сад авурла, анжах санал алаз, общество мягъкем яз, Россиядин вири граждандри, гъар сада, гъакъикъи крара агалкъунар къазанимишиз хъайитла, алакъда".

Вижевай тестикъарунар тушни ибур? Лап гъа "коммунизм туькълуззавайбурун" Программадин тезисар (кар алай фикирар) хъиз я.

Чи гилан "демократиядин" бубайри - "перестройкадин архитекторри" чаз "инсандин чин алай" демократия - вири мумкинвилер ачух общество, къулайвилерив ацай умуьр хиве къурди тир эхир? Гила ялгъуздиз хуьруьвай са тлимил яргъа авай регъуьзни хъфиз жезмач... Рикел Клирийрин хуьруьн патав вичи хуьзвай тама бандитрин гъилелай телеф хъайи Зейнудин Батманован, тама ял язавайла, телеф хъайи Мегъамед Нурбагандован, ихътин маса мусибатдин кыникъар къезва...

Итимар яна, машинар кана, гзафбуруз акурлани, силисар тухванатлани, суддал атайла, ахътин "игитар" гъахъдиз акъудун?.. Рикел текъезвай жуьредин суалар авач. Сулеймана лагъайвал, "керекулдивни патрумдаш" хъанвайди хъиз я... Судрани "данади" "нажах" къацлурнаваз жезва...

Са бязи крар чи законрал къвалахза-вай-камаллуьри" чпин къаюмвилек кутунвайдини сир туш...

Ингъе бязи мисаларни. Чи общества "суддин приставар" лугъудайбуру кардик кутуна хейлин вахтар я. Социализмдин девирда заз чина ахътин къурулушар авайдакай ван хъайиди тушир. Гила "пристав" къун таунвай хуьрни амайди хъиз туш. Буржар, гун тийизвай харжар, алиментар, маса пулар вахчун, къабулнавай къарарар, къалурунар кылиз акъудиз тун важиблу крар (буржияр) туш лугъуз жедач. Бес "чулувар риэлторар", "коллекторар", "рэкетибар" - ибур вуч къува-тар я? Ибурул жуьреба-жуьре "ЧОП"-ар лугъудайбурун, "ведомстводинбуру тушир" къаравуларни, маса-маса къуватарни булдиз

алава хъанва. Вирибурув закондалди вуганвай махсус яракъарни, техникадин такъатарни, документарни гъа. Гъатта садрани ван тахъай жуьредин члехи чинерни, тварарни гузва...

"Меденивал" мадни вине жезва. Агъваллувал? Демократия? Инсандин ихтиярар? Мумкинвилер?.. Винидихъ гъанвай хътин гафар чи урус члаланбуру туш. Къецепатан чларин гафарганрай жагъуриз алахъна абурун манаяр. "Чулувар риэлторар" мана заз финанрин гафаргандай жагъана: "Маклер" - мал-мулк маса гуз, маса къачузвайди. Чи телеканалрай датлана тикрарзава: ина "яшлу пенсионердин квал къакъудна", ана "ялгъуз къари дачадай чукурна", атлана гъа и "риэлторрин" кылин штаб кардик квай: керематар тлимил жезвач. Лугъудайвал, "цивилизациярин" кылин меркезра абур лап дерин дувалар янава. Чебни жуьреба-жуьре сумарар (маскаяр) алаз физва ажуз, ялгъуз факъиррин патав. "Соцкълулгъучияр", "санитарар", "волонтерар", "мергъяматлувилени фондунин" векилар, "садакъа" гузвайбуру ва ик мадни. Вирибуруз вири шегъерин вири ажурарни ялгъузар чизва. Махсус къуллугъар кардик ква. Ибурукай и йикъара журналист Эдуард Петрован "Квартира патал кыникъ ва я чан аламаз кучудун" передача гузвай. ("Россия-24" канал).

Бес чахъ инсанрин хатасузвал махсус-даказ хуьзвай, государстводи кардик кутунвай къуллугъарни авайди я эхир. Сифте нубатда полициядин, социальный хилен, ФСБ-дин, суддин, прокуратурадин ва ик мадни.

Ибуру вири аваз, инсанрин "къайгъу" члугъазвай муькуь "къуллугъар" гъаки арадал къезвайди ятла? Приставар аваз, коллекторар? БТИ-яр, нотариатар аваз, риэлто-

рар?.. Чиновник-рэкетиар?.. Эгер и къвед лагъайбуру гъакъван гегъекбур, гужлугуру ятла, сад лагъайбуруз ийизвай харжияр вуч паталди я? Законди и падни, а падни гъаки хуьзвайди ятла?

"Демократия" гафунин сад лагъай мана "народовластие" - халкъдин гъукум тирди къейднава къецепатан чларин члехи гафарганда. Ахпа алаваяр хъувунва: демократия гъукум гъиле авай синифрин диктатурадихъ (государстводихъ) галаз сих алакъада ава. Гъавилей гъар са обществодихъ вичин демократия (буржуазиядин, капиталистрин, олигархдин, фашистрин ва ик мадни) ава.

Америкадин ампайри чпин "демократия" виридалайни артуханди яз гъисабзава, гъавилей ам вири дуньядал илитлиз алахънава. Винидихъ чун раханвай "риэлторарни", "коллекторарни", "резвакуаторарни", "рэкетиарни" гъа демократиядин ивири тирди къейднава чи гъилевай словарра. Инсан вилей вегъинин, адал гужар илитлунин, ам маса гуз - маса къачунин демократия.

Чи "демократизни либерализм" - гъукумни, девлетарни гъиле гъатнавайбуруз "халкъдин демократия" авайди я хиве къаз, я акваз кланзавач. Гъавилей чи кылин законрин ми-хъи тир ниятливни къвалахиз тазвач. Рекет чи обществодин вири мертебайра бюджетдин пулар къакъудунал машгълудиз хъиз я. "Роскосмосдани" кваз-рэкетиар?..

Америкадин "демократияди" дунья гъичкадал гъанватла, гъизватла такун - гъа им, зи фикирдалди, лап четин суалдиз элкъезва. Чи демократия Россиядинди, россиявийринди, Россия хуьзвайди хъун лазим тушни? Ада чун вири сад хъиз хуьда. Президентдин нубатдин Чарчин асул метлебни гъа им я...

СтIал Сулейманан - 150 йис

“Маралар хьиз дагъларавай...”

Мердали ЖАЛИЛОВ

СтIал Сулейманан шииратдин ирсиникай рахадайла, гзаф дьушуйшра чаз ширдихъ дишегълидин къаш-къаматдиз, ми-хьи муьгъуббатдиз, риклерин вафалуви-лиз талукъарнавай эсерар авач лугъудай хьтин фикиррин ванерни къевезвай. Гуя ам анжах политикадинни агитациядин, сати-радинни юмордин, паркутринни айгъамрин эсерар яратмишай кас тир.

Амма чна фикирдай: дуньядиз маш-гъур чIехи шиир - арифдар, чIалан сарраф устад жен, дишегълидин тариф тийин? Яваш-яваш и суал алатиз башламишна. Иллаки майдандиз исятда вич халкъдин рикI алай мандидиз элкъвенвай “Марият” акъат хъувурдалай къулухъ (иник ДГУ-дин профессор **Гъажи Гъуьсейнович ГАША-РОВАН** еке пай ква) чун шартлу суалдай саки тамамдиз экъечина.

*Бахт юзанва, атанва зун,
И жигъирдиз акваз кланз вун.
Къуьлер дигмиш гъа и дугун
Заз я женнет багъ, Марият.*

*Атана заз гафарин ван,
Рахана зав халис инсан.
Ви суьрет, ви къамат масан
Зи чандин я тагъ, Марият.
 (“Эсерар” ктаб, 115-чин)*

Ихьтин тавазидин цIарар рикIяй, мецяй атанвай ширдихъ муьгъуббатдин лирика авач гьикI лугъуда?!

Ашкъиди гъавалу авунвай ширди яр-виле вичин вил ацукънавай руш, етим ятIа-ни, вири хирер сагъариз алакьдай рагъ тир-ди субутзава. Гена алава хьийизва:

*Сулеймана ахъайна ваз,
РикIин гъарай, гъа икI гъараз.
Дад-бидад, вун лувар хъухъ заз,
Тамир вилел нагъев, Марият.*

ИкI башламиш хъайи муьгъуббат ширди вири уьмуьрда вичин рикIе хвена. Дишегълийриз ширди агъа клан 15 шиир бахшнава. Амма, дишегълийрикай тушиз, тIеби-атдин ва уьмуьрдин муракаб вакиайриз бахшнавай хейлин ширдрани Сулейманан кланвиллин гьиссер гьикъван зерифбур, зар-лубур ятIа къатIуз хьун четин туш.

Къачун чна вичикай литераторарни фи-лософар гъакъван жуьреба-жуьре рекъер-рай раханвай шиир “Билбил” (тIвар къун-вай ктабда “Акъахна са къакъан тарциз” хъанва).

Гъакъван инсанрикай хабар къан тийиз-вай билбилдизни шир муьгъуббатдин вил-лералди килигзава:

*Хъана къвазмир вун икI тахсир,
Пашман жедай кар я эхир.
Къве-къвед хъана гъар са ничхир
Къайгъудик ква чпин, билбил.
 (ТIвар къунвай ктаб, 361-чин)*

Уьмуьрдин кфет, сазлувал, гурлувал квекай ибарат ятIа, ширди и къуд цIарцIени хъсандиз лагъанва: къадарсуз лавгъавал-ни, алачир рахунар авунни, жува-жув виняй къунни садрани бахтариз куьмек хъайиди туш. И гьиссер чал “Регъуьхбанни яр” ширдани гьалтзава. Ина сада-сада дерди гьалзавай, сада-садан гуьгъуьлдикай ха-бар къазвай къве касни муьгъуббатдикай айгъамралди, лугъудайвал, къезилвилел-ди, жавабдарсузвилелди рахазва. Ширди гъавилляй ширдин эхирдай лагъанва:

*Сулейман, чугу азият,
Ахмакъариз це насигъет.
Терг ая на а хасият,
Дуьз акъваз вун, эй регъуьхбан.
 (ТIвар къунвай ктаб, 141-чин)*

Муьгъуббат къимет эцигиз тежер ха-зина, адакай ягъанат ийиз алахъун акъал-тIай ахмакъвал тирди субутзавай маса эсер

“Са къаридинни къужадин чIиргъин” шиир я (160-чин).

*Са къариди авур чIиргъин
Кас галачиз тIуьн хъана къван.
Адан вичин ният якъин
Садазни тагун хъана къван.*

С. Сулейман ва адан юлдаш Айна

Ихьтин чуру ниятди къвал, хизан чуру-нал гьидачни бес! Муьгъуббатлу хьун, санал уьмуьр кечирмишун са чIиргъин авун туш эхир. И фикир генани ачухдаказ “Гъуь-луьнни папан гъуьжет” (162-164-чинар) ши-ирда-дуэтда лагъанва:

*Паб, гъуьл хъана сад тушиз сир,
Мегер ян зун на къур есир?
Нагагъ кватIа закни тахсир,
Ая къван успат, гуьзел яр.*

Ихтилатар гзаф жезва, къалдин асул себоб, ширдай аквазвайвал, риклерин дар-вал, гьиссерин даязвал я. Жегъил чIавуз, дири чIавуз ашукъбуру, са яшариз акъатай-ла, четинвилериз дурум тагунин асул сир арада авай рафтар михьиди тахъун яз аквазва ширдай.

Муьгъуббат къве патайни барабар си-рерин алакъа тирди “Гададинни рушан муьгъуббат” ширди хъсандиз успатнава (158-159-чинар):

*Вири рушарин арада
Я некъид пеш, алагуьзли.
Жеда зи гъал, вун тахъайтIа,
Пара пелеш, алагуьзли.*

Гададин и гафариз жаваб яз, руша ге-нани тавазивилелди лугъузва:

*Ваз къурбанд я зи ширин чан,
Зун масдаз жеч, алагуьзли.
Вябедамаз кутур лишан,
Тахъуй эглеш, алагуьзли.*

Кьилди рушарикай, дишегълийрикай теснифнавай хейлин эсеррай чавай СтIал Сулейманан шииратдин тавханада дишегъ-лидиз хуьзвай асул тахт гьихьтинди ятIа хъсандиз къатIуз жезва.

А эсеррик “Къулан СтIалприн кустарнада”, “Заз Инжиханан зегъмет акуна”, “Назани”, “Гвен гуьзвай зегъметкешар”, “Аслан тегъер Фатума”, “Лап яру цуьквер я рушар”, “Дишегъ-ли юлдашар вири”, “Маралар хьиз дагълара-вай” ва масабур акатзава. Вири ширдин тIва-рар ширдин 1994-йисуз акъатнавай “Эсерар” ктабда гъатнавайвал къалурнава.

Виливай къатIуз жедай суьрет “Заз Ин-жиханан зегъмет акуна” ширда ганва. Ин-жихан ширдиз гъакI са зегъметкеш яз ваъ, жафа чугуна, сафа къачуз жедай, рикIе тагъсиб авай, гъиле авай мукалдив гъакъ-ван зурба гъунарар къалуриз жедай инсан яз къалурзава. Адаз гъатта гьилел алай курчун тупIал кваз аквазва. И тупIал дама-динди туш, гвен гуьдайла, самар санал къватIиз куьмек гузвай алат я. Амма шир-ди гъамни са алапатдиз элкъуьрнава:

*Гъална гъилел курчун тупIал,
Элкъуьриз гъакI гапIал-гапIал,
Мягътел хъана зун а папал:
Заз адан зегъмет акуна...
 (ТIвар къунвай ктаб, 176-чин)*

И зегъметчи дишегълидин къамат та-мамди жедачир, эгер шиир икI куьтягна-чиртIа:

*Гъар пакамахъ жедай къвачин,
Къуьне-чанта, гъиле-гичин.
ТIварни Инжихан тир вичин,
Заз адан зегъмет акуна.*

Ингъе гьихьтин буй-бухахдал ширди гьейранвалзаватIа. И шиир къелайвалди, рикIел “Я артух затI экуьнин гъед” ширини къевезва.

*Вири затIарин арада
ЗатI я артух экуьнин гъед.
Шади-хуррам вичин къайда,
Гевил ачух, экуьнин гъед.*

*Вил вегъейла ви гьалариз, -
Зурба бегъер я эллериз.
Акурлахъди вун вилериз,
Жеда чун тух, экуьнин гъед.*

(Ктабдин, 281-чин)

Вич чи литературоведри политикадин лирикадин эсер яз гьисабзавайди ятIани, чаз Инжиханни Экуьнин гъед, сад хьиз, ша-ирдин рикIе санал алайди аквазва.

Гъакъван назик, тавази гафар-гекъигу-нар Сулеймана “Назани”, “Аслан тегъер Фа-тума”, “Марият къена, хендеда хъайила” ширра лагъанва:

*Къвачер яру гъар вили пиф
Авам яз амуькьиз гъайиф.
Герек гъакI я кесиб синиф
Илимдин къенкъел, Назани.
 (185-чин)*

*Фите хъурай клантIа къилихъ,
Я асланд тегъер Фатума.
Белки, жез туш са эркекдихъ
Вахъ авай жигер, Фатума.
 (199-чин)*

*Паб къена, ялгъуз хъайила,
Виниз кар агъуз хъайила,
Гила зун ажуз хъайила,
Межлисда зи тIвар амач къван...
 (167-чин)*

Инал гъанвай гъар са келима ширди гъакъикъи инсанрикай, уьмуьрда вичел гъал-тай рушарикайни папарикай я. Дишегъли ша-ирдин къисметда гьикъван важиблу инсан ятIа, муьгъуббатсузвал, яни клани кас къакъ-атун гьикъван чIехи дерт ятIа, мадни ашка-радаказ ихьтин цIарара лагъанва:

*Эй, Сулейман, жемир верем,
Ам вун хьиз каначни Керем?
Вун паталди гъич са къелем
Чугвадай дафтар амач къван.
 (167-чин)*

Дишегълидин умуми суьрет ширди ви-чин “Лап яру цуьквер я рушар”, “Дишегъли юлдашар вири”, “Маралар хьиз дагълара-вай” ширра арадал гъанва.

*Гъукуматдин багъдин емиш,
Таза тир бегъер я рушар.
Гатфар бере дагъда битмиш
Лап яру цуьквер я рушар.
 (253-чин)*

Гъа и эсерда мад ихьтин гекъигунар ава: “Куьн вилин эквер я, рушар”, “Билбил-рилай пара зирек, Куьн артух нуьклер я, ру-шар”, “Мецер куь шекер я, рушар”, “Цирав хипе хайи таза, Куьн гъахьтин къелер я, ру-шар”, “Квез клани, куьн кланибурун Куьн ча-нар - риклер я, рушар”.

Ихьтин гафарилай гуьгъуьнлиз Сулей-манахъ муьгъуббатдин лирика авачир, хъаначир гьикI лугъудайди я?!

Са кар инал генани къейд тавуна же-дач: Сулейман муьгъуббатдин шартIари-кай, дишегълидин кланвилекай анжах са вичиз хас тир тегъерда раханва. Ада виче-лай вилик хъайи гъич са устадни тикрарна-вач. Анжах халкъдин хурун эсерриз теш-пигъвал, муькъавал гьиссзава (килиг дуэ-тар). Им тIебии гъални я. Сулейманан зур-бавални ада садни тикрар тавуникай иба-рат тушни бес!

Шаирдикай
фикирар

***

*СтIал Сулейман халкъди вичи
чIехи авур, амма Советрин власт-
дин девирда еке машгъурвал къазан-
мишай халкъдин халис шаиррин
жергеда ава.*

М.ШОЛОХОВ

***

*СтIал Сулейман гзаф зурба ва ха-
лис шаир я... Дагъустандин чIехи
ашукъдин рикIел вичин Ватандин
накъан перишан югъ гирт хъсандиз
аламай. Гъавилляй ам адан гъалибви-
лерив ацIанвай къенин йикъал ва гур-
лу пакагъан йикъал ашукъ тир...*

Л.ЛЕОНОВ

***

*СтIал Сулейман вичикай баркал-
лувиллин манияр теснифна кландай
ва тесниф ийидай ашукърикай сад я.*

А.БЕЗЫМЕНСКИЙ

***

*СтIал Сулейманакай чIехи шаир
хъана, вучиз лагъайтIа адахъ вичин
уьлкведин уьмуьрдал гуьзчивалдай ва
адан гъавурда акъадай халис чIехи
бажарагъ авай.*

П.СКОСЫРЕВ

***

*Заз чиз, СтIал Сулейман тIеби-
атди анжах ширар кхьин патал
халкъна. Адан ялавлу ширри, Да-
гъустандин дагъларилай эгечIна, чи
уьлкведин вири пилерал хьиз, Гур-
жистандин винетли лув гана: “Баку,
Тифлис, гена Москов, мад Ленинград
ава чаз”, - лагъана чIехи шаирди.
“XX асирдин Гомер” халкъарин ду-
ствиллин шаир хъана. Чна стха тир
Дагъустандихъ СтIал Сулейман
хьтин “Билбил” хъунал къевелай да-
махвава ва дагъларин вири халкъа-
риз поэзиядин и чIехи сувар рикIин
сидкъидай мубаракзава.*

Р.МАРГИАНИ

***

*СтIал Сулейман чIехи поэзиядин
лишан я. “XX виш йисан Гомер!” -
дуньядин са шаирни ихьтин къи-
метдиз лайихлу хъайиди туш. Адан
ялавлу цIарари чун къени гьейранар-
зава.*

Р.АХМАТОВА

***

Видади НАСЕХ

Сулейманаз къве рубай

***

*Шумудни сад сердерарни сагъибар
Хъфейди я таз и дунья, тIебибар.
Амма ви ирс аманат яз дуньядив
Гума, тIимил тежез вичин
тагъсибар!*

***

*Арифдаррик вун ариф я, Сулейман.
Муаллимрикни вун тариф я,
Сулейман.
Вун - чи мани! Эхиратдин къвалелли
Нур хъурай ви лацу лиф яз, Сулейман.*

Азербайжан чIалай

***

Юрий СВЕШНИКОВ

СтIал Сулейманаз

*Эй Сулейман! Шаир чIехи!
Шарвилд тур, Шалбуздин наз -
Лезги халкъдин къисмет экуь
Россиядин къисметдик зи
Акахънава, уьткъем рахаз,
Гомеран тIвар - пак ярэс алаз,
Чилин руьгъдин рангар галаз...*

Урус чIалай.

Таржумаар - Мерд АЛИДИН.

Гурарин къимет

Фазила АБАСОВА

РАГЪМЕТДИЗ фенвай багърий-риз чи крарикай аян туш ни лугъуда? Яни, тушни... За са агъвалат ахъайда, ахпа куьн, гуьурметлу газет келзавайбур, гъавурда аквада. Гъа ик!

Югъ нисинилай алатнавай. Са ни ятлани эверай ванцелди Зумрият кучедал экъечина. Варарин патав гвай куьсридал адан хуьруьнви Абид ацукнавай. Вар ахъайнамазди, ада Зумрияттаз вичин патав ацукъун теклифна. Адетдин жузун-качузун авурдалай кьулухъ Абид башламишна: - Зумрият, ваз зун вучи атанвайди ятла чидани? За куьне, куь квалерик квай куьгъне гурар хжудна, цийи гурар кутунва лагъана ван хъана. А куьгъне гурар мягъкемди тирди заз чизва. Зи гурар лагъайтла, лап ишлемиш тежедай гьалдиз атанва. Жуван яргъандиз килигна кивачи яргъи авун лазим я. Цийи гурар кьачудай кьуват захъ авач. Эгер а куьгъне гурар кез бакара кьезвечтла, за ам тухвана жуван квалерик кутадай. Гьелбетда, вуна ихтияр гайитла.

Зумрияттай гаф акъатнач. Ам кисна акурди, Абид давамарна: "За ваз, Зумрият, пулни гуда, гъавая зазни кландач" Ваъ, Зумрияттай чал акъатзавач. Ам хиялри, низ чир хуьрай, гьихтин агъвалатдин юкьваз хутахнавайтла...

- Зумрият, зун вав я гъа-а-а.

- Гъа-а-а-ахъ! Абид, завай гурар гуз жедач. Ам, рагъмет хуьй вичиз, чи чехи буба Мирзеди тунвай аманат я. Ам ада вичин гьилералди авурди я. Вичин несилри ишлемишлай лагъана.

- Куьне ам ишлемишзамач кьван.

- Тавурай ман.

- Зумрият, вуна заз гурарин къимет лагъ.

- Гурарин къимет? Адан къимет...

Адан къимет лугъуз тежер кьван зурбади я. Завай гурар гуз жедач, Абид, зи намусди ам гун кьабулзавач. Мирзе буба закай инжиклу жеда. Ада гьил кьачуда лагъайтла, таб гаф я. Ам зи чандикай хкатада.

Абид, алапат хъанваз, яраб Зумриятан кьилиз эсер янаватла лагъана фикирна, атайвал кьулухъ элкьвена хъфена.

Зумрият гурар тагунал икьван кевиз вучиз акъвазна? Себеб?!

- Гуьлназ диде Ватандин Чехи дяведин кьизгьин женгер кьиле физвай 1944-йисуз рагъметдиз фена. Дяведа авай чехи хва Магъарамахъ вил галамаз.

Мугъман дуньяда гъар са касди вичелай алакьзамай кьван хийрлу крар

авун лугъуз тежер кьван хъсан я. Жемьтдизни ихътин кас сейли жеда. Къейилани, "я Аллагъ, ваз женнетда макан хуьй" гафар адан тварцихъ алхисда.

Гуьлназ диде вич рекьидалди гъар жуьредин чешнейрин гамар, гебеяр, халичаяр храна. Виридалайни чехи гамуна чехи хва Магъараман тварни туна. Пагъ, гьихтин гам! - квалерин чил ацай, хъиткьинна физ акъвазнавай рангарин "тапанчияр" чешнедин. И чешнеда авай куьлуь цукъверин кьешенгвал масад я. Ам кьалурун патал ваз гафар жагъидач, вун гьейранвили бугъмишда. Заз акъ я хъи, гуя чи чехи дидейри гъа члавуз хранвай гамар, халичаяр лугъуз тежер кьван гуьрчегбур я: гьалар шуькьубур, мягъкембур, рангарни алахъ тийер тебибур. Гь таран дувурли гьихтин ранг гузватла, чи чехи дидейриз лап хъсан чидай. Гилан девирда хразвай гамар лагъайтла, са кьве сеферда рагъ фин багъна я: гьасятда алахъна, гьим гьи цукъ ятла, кьил акъат хъийич, гьаларни яцъу я (им зи фикир я).

Хабар гьинай?... Дявени куьтагъ хъана. Магъарамни хуьруьз хтана, эвленмиш хъана. Нел? - кьуншидал алай Зумриятал. Вахтар кьез алатна. Веледарни чехи хъана, гьарма сад са пешедин иеси хъана. Ихтилат элкьвена мад гамарал хквезва, вучиз лагъайтла, и суьгъбетдин мана гьадахъ галаз алакьалу я.

Гамар чи лезги халкъдин медениятдин са хел я. Чехи бубайрин адетрихъ галаз медениятти чна гьешарун, бегьерлу авун герек я эхир.

Идахъ галаз сад хъиз гьукуматди и кардал машгул ксарин гьевес хкажун, и пешедиз къимет гунни лазим туширни мегер?! Акъ хъанач.

XX асирдин 2-паюна Лезгистанда гамарин чешнейриз кьимет гузвай маса гьукуматрин (иллаки Азербайжандин) векилар пайда хъана. Абуьр, лезги хуьрера кьекъез, куьгъне гамарихъ цийи халичаяр дегишариз, хъфена. Нетихада, Азербайжанда авай лезги хуьрер азербайжан хуьрериз элкьвейвал, гамарин лезги чешнейрни азербайжан чешнейриз элкьвена.

Нубат гила Зумриятан квалер авай Гуьлназ дидедай храй гамунал хквезва. А гамунин тариф неинки Дагъустанда авай лезги хуьрера, гьакни Къуба патан хуьрерани гъатнавай. Туширтла, Зумриятан твар кьуна, адан гьенел муштерияр гьик акъатрай? Сифтедай абурувай Зумрият рекьив гьиз хъанач хъи, хъанач. "Гьич 100 халичадихъни дегишдач!" - кевелай малумарна Зумриятта. Муштериярни адалай акъ регъятдиз алатнач. Абуьр са шумуд сеферда Зумриятан ракарнихъ атана. Гьик ятлани са сеферда

муштерияривай ам рекьив гьиз алакьна. Халичарихъ дегишарунихъ - ваъ, - пулунихъ. Зумриятан сиввай гамунин къиметдин кьадар 5 агъзур манат акъатун кумаз муштерияр шадвилей цавук хкьуначни мегер! Абуьруз Гуьлназ дидедай храй, хъиткьинна физ акъвазнавай рангарин "тапанчияр" чешнедин гам сад лагъай сефер яз акъвазай. Гамунихъ кьачур пул Зумрияттаз эцигдай чка жагъизвачир: гагъ ада ам дакардин кьацлал эцигна, гагъ столдин тахилда туна, ахпа вахчуна, вичел алай далудин кьене патал авай жибинда туна.

Югъ няни хъана. Верч-цициб, хемал динжарна, Зумрият дивандал агалтна. Сятдин клуьд. Цудни хъана. Экуьнахъ Дербентдиз феи гадани свас хтана акъатнавачир. Яраб абуьр икьван гьезвучиз хъанатла лугъуз, Зумриятан риклирик незвай. Гъа и арада адаз чпин гьенел хтай машиндин ван хъана. Гьасятда кьарагъна фена, Зумриятта варар ахъайна. Гъаятдиз хъихъ галаз таниш тушир са итимни гъахъна. Хцин чинин рангар атанвай. Ам, гафни акъат тийиз, дидедиз килигиз акъвазна. Эхирни суса лагъана: "Чан диде, Халил тахсир яз, чи машинар сад-сада акъуна. И касдив чна 5500 манат пул вахун лазим я. Адан машиндин са пад лап кьенез фенва. Чав пул гумачир".

Зумрияттаз вичин кьилиз нажах вегъенатла, икьван тлар жедачир жеде. Гьелбетда, ина пулуни гьайф эсиллагъ авачир. Зумриятта Гуьлназ дидедин руьгъ вичикай гьикьван бейкеф хъанатла ва ада вичелай гьил кьачун тавурди кьатлана. Идалайни гьейри, гамунин "тапанчи" чешне маса миллетдин гьиле туналди ада вичи лезги медениятдизни клур гайиди гьиссна. Кьил элкьвейди хъиз хъана, Зумрият патав гвай куьсридал ацукна. Ахпа ада чарчик кутунвай пул акъудна (5000 манат) таниш тушир касдал яргъи авуна.

- Ма, вахчу, чан бала.

- Вагъ, ана гьикьван пул ава, я диде? Вуна, гьисабни тавуна, пул вахкузвани? А пул ви жибинра гьик хъана авайди тир? - хабар кьазва хва Халила.

- Чан балаяр, - эгечина Зумрият, - ина куь гьич садани тахсир авач. Тахсир зиди я. Къе за ахътин гьалат ахъайнава хъи...

Къедлай кьулухъ, балаяр, кез зи веси я, чи ата-бубайри, дидейри чпин несилри тунвай ядигарар варани-зара ийимир. И кардила абуру гьил кьачудач. Абуьруз чи вири крарикай аян жезва. Ингъе кез мисал. Ата-бубайри, дидейри тунвай ядигарар вилин нинияр хъиз хуьн чи пак тир буржи я.

Папал рик алайди

Азедин ЭСЕТОВ,
Дагъустандин халкъдин духтур

Гъар йисуз, мукьва-кьилир кьил члугъаз, дагъда авай жуван хуьруьз хъфин заз адет хъанва. Рекъе арада яшамиз жезвай дустунални алифда...

И сеферда адан хуьруьз алакьайла, дуст, вичи лугъудайвал, "арендада" амай. Ана ада вижевай багъ кутунва.

Трубкадиз зенг яна, дуст квалерин ахгакьдалди, машин сериндик гьална, ацукна зун гуьзетиз. И арада, перерни кьуьнерал кьуна, пуд-кьуд кас лежберар чпин усадъбаяр галайвал физвай. Чебни ван алаз рахазвай: "Къез ан папал рик алайди" акъуначни лугъуз, хабар кьазвай. Кланзни-такланз и суалди зун вичел желбна...

Дуст хтана, чун квалерин хкаж хъана, жузун-качузун авуна, суфрадиз мукьва хъана. Зак лежбердин суалди кутунвай

квал элекъзавачир. Дустунивай хабар кьуна: "Ви хуьруьнвиди лугъузвай "папал рик алайди" вуж ятла? Маса итимриз чпин папар кланзавайди тушни?"

Дустуниз чара хъанач, ам жавабдив эгечина:

- Тайиндаказ, валлагъ, заз чидач. Зун шагъид хъайи са дуьшуьш ава. Белки, ина авай сир гьам ятла? Къез акъвазна хъи, гзаф хуьрера хъиз, чина яд, турбайра туна, гьелелиг квалерин агакьарнавач. Вири жемьтди ам хуьруьн са крагдай кварцелди гьизва. Зи хуьруьнви - "папал рик алайди" чи магъледа яшамиз жезва. Пап адалай хейлин жегъилди я, амма цин рекъе саки аквадач. Заз малум хъайивал, инсанар ксана секин хъайидалай кьулухъ кьуншиди чинеба, масадбуруз таквадайвал, яд вичи дашмишзава. Им заз са шумудра акур кар я. Багъдиз яд гудайла, зунни йифен рекъе жезва...

Гагъ-гагъ заз а "папал рик алайдан" квал галайвал цин рекъе адан мукьку

кьуншидин агакьнавай руш аквада. Сифтедай за и кардиз фикир ганач. Гуьгуьнлай завай а рушавай вучиз ада и залан квалер вичел кьачунватла, хабар кьун хъана. Руша зун гъавурда туна: а "папал рик алайдан" квалер яд гун итимдин вецифа я. Итим агакъ тавур дуьшуьшра, папан кефирар авач лагъана, и кардал кьуншидин руш желбзава. Рушазни машаллагъ, ваъ лугъузвач...

Завай жуван хуьруьнви айибизни жезвач. Хизандал рик хуьн пис кар туш, квалерин иеси мажбур я уьмуьрдин кутугай шартлар яратмишуниз... Турба квалериз гьиз жезвач, вич физва цин рекъиз...

Гъан, дуст кас, ганани за ви суалдиз жаваб?

- Гаф авач, жаваб за кьабулна. Амма заз куь хуьруьн куьчеда рахазвай итимри, вилегъвална, вирида сад хъана, хуьруьз яд гъана, чпин хизанар залан зегъметдикай азад авунайтла, кландай. Папарал рик алай итимар ятла, абуру ик ийида!...

Мурад САИД, шаир, критик,
Россиядин писателрин Союздин член

XX асирда акъалтлай вагъшивилериз рехъ гана - чирвилерин маканар, медениятдин мескенар арадал гьизвайди я лугъуз, куьгъне сурар алай чкайрал жуьреба-жуьре имаратар эцигунин квалерин лап гегъенш хъана, мискинар, килисар складриз элкьуьрна, кутуг тавур маса мурадар аваз ишлемишна. Халкъ экуь гелегедихъ тухузвайди я лугъузвай цийи Советрин гьукумди халкъдиз чирвилер кьачудай еке мумкинвилер ачухнатлани, ихътин, акъудди атлун тийидай хътин кьанунсузвилеризни рехъ гана.

Гила XXI асир алуькнава. Халкъдин гегъенш кьатар савадсуз тир, лап авамвиле авай вахтар фадлай алатнава, шегъерар авада жезва, са кьатда Аллагъдин квалер хкажзава, рекъер тухузва, аялрин бахчаяр, больницаяр эцигзава, цийи паркар кутаза; жуван уьмуьрдин рехъ, рик алай пеше азаддаказ хъядай еке мумкинвилер ачух хъанва. Хъсанвилер ихътин дегишвилер хъанвайди садавайни инкар ийиз жедач. Идахъ галаз сад хъиз, инсандиз кутуг тавур вагъши гьекатрални эхир эцигнавайди хъиз жезвай. Зунни и кардихъ рикливай инанмиш тир. Амма гьакькьат масад хъана. Гзаф вахтар алатайдалай кьулухъ Къадир Аллагъди зи вилер ахъайна ва зи фикирар ягъалмишбур тирдан зун гъавурда туна.

Гъайиф хъи, кьени инсанрай акъудди атлун тийидай хътин вагъши крар акъатзава. Алай девирда, са бязи инсанрин гьиле чпин зегъметралди кьазанмиш тавунвай чиркин пулар гъатнавай члавуз, чун гъа ксарни, куьгъне сурар чукурна,

Инсанвал кьадар тийин

абурун чкадал чехи дараматар, тавханаяр эцигзавайдан шагъид жезва. Ихътин алчак крар Дагъустандин гзаф чкайра кьиле физва ва абуру дугъри инсанрин риклериз гзаф пис таъсирзава.

Садра зун са аллимдихъ галаз гуьжетриз акъатна. Ада хейлин инсанар кватл хъанвай чкадал чил кьилди кьачур са несилдиз талукъди туш, чилел, адахъ тарихдин жигъетдай гьихътин метлеб аватла, гьадалай аслу тушиз, герек имаратар эцигайтла жезвайди я лугъуз тестикъарзавай. Эхирни ада вичин ихтилат акъалтларайла, за адавай "ви фикирда сурари кьунвай чкаярни авани?" - лагъана хабар кьурла, ада "эхъ" жаваб хгана.

Куь улу-бубадин сур алай чкадал са гьихътин ятлани эцигунар кьиле тухвайтла, куьне вуч ийидай? - жузуна за. И суалди ам кьеве туна. Кватл хъанвай маса ксарини вичин гафариз кьуват тагузваз акурла, ам, чина наразивилин суй аваз, межлисдай экъечина хъфена. Халкъдин патухъай кьайгъу члугъузвайди я лугъуз, хуруз гьуд язавай ахътин ксарин ниятар эсиллагъ масадбур я.

Алай вахтунда Дагъустанда (санлай вири Урусатдани) халкъдихъ рик кузвайди я лугъуз, члагай-члагай рахунар ийиз, гьакькьатда тарихдин, архитектурадин жигъетдай еке метлеб авай памятникриз инад кьунва, темягъкарвиллин ниятар авай, жибинар дулу халуьри куьгъне сурарални яшайишдин квалер хкажнава. Халкъ "савадлу ийидай", шадвиллин мярекатар кьиле тухуда чкаяр ачухнава." Эхъ, гьилей кьезва, ийини ийида гъахътин крар", лугъузва абуру.

Мукькуь патухъай рахайтла, гьукумдин кьурулушрини абуруз рехъ ачухнава. Россиядин Федерациядин Госдумай сурар патал чара авунвай чкаяр, 40 йис алатайла, мад сеферда ишлемиш хъийидай ихтияр гузвай закон кьабулна. Зи фикирдалди, им чи уьлкведин гъар са халкъдин тарихдиз, культурадиз талукъ гъахъсузвал яз гьисабна кланда.

Заз жуван ватандашривай, имандин рекъай стхайривай, вахаривай хабар кьаз кланзава: чи улу-бубаяр фаракъатнавай чкайрив гуьурметдивди, кьадирлудаказ эгечлун чи пак буржи тушни мегер? Бес чна и саягъда инсанвал кьадаруниз рехъ гудани? И фана дуньяда виридалайни харчи шей тир пулди адалатлувал, намус-гъейрат михъиз эзмишдай, шуплдай чкадал кьведа жал?

Зун фекиь туш, сиясатчи туш, алимни туш, зун шаир я. Зи рик хайи халкъдихъ, адан руьгъдин ивирихъ кузва. Зун инанмиш я: чи улу-бубаяр кье чи вилериз акъазвай хътин вагъшивилерив кьайгъусузилелди эгечдачир.

Чна валди дамахзава, Насият

Алюсет АЗИЗХАНОВ,
РД-дин Общественный палатадин
председателдин сад лагъай заместитель

Зун общественный крарал машгълуд жез хейлин вахт я. Ида заз республикада, уьлкведа ва къецепатани кыле тухвай гзаф къадар мярекатра иштиракдай ва твар-ван авай инсанрихъ галаз таниш жедай мумкинвал гана. Страсбург шегьерда (ана Европадин Советдин штаб-квартира ава) жуван ватанзгълидал дуьшубуш хъайила, зи шадвилехъ къадар амуькнач. Ам ШИРИНОВА Насият Кимовна тир. Европадин Советда чи рушан хиве Россиядин Федерациядихъ галаз образованидин, спортдин ва жегьилрин сиясатдин рекъай Европадин Советда санал къвалахунин везифаяр ава.

Гьелбетда, зи гьиссер вини къвачиз акъатна. Европадин юкьни-юкьва, гзаф къадар политикрин, публицистрин арада машгълур шегьер тир Страсбургда чи руша къвалахун! Насията зун Страсбургдин виле акъадай чкайриз тухвана. За адахъ галаз жуьреба-жуьре темайрай ихтилатарни авуна. Ам гзаф месэлайрин гъавурда авай. Россияда, Кеферпатан Кавказда ва Дагъустанда кыле физвай вакъийриз ада дикъет гузвай ва гъар са месэладай и жегьил дишегьлидихъ вичин фикир авай. "Чаз ва европейириз садаз-садавай чирдай, тежриба къачудай ва сад-садаз менфятлу жедай пара мумкинвилер ава", - лагъанай Насията, граждандвилдин обществодин институтри санал къвалахуникай ихтилат кваталай.

Насият Шириновадал зун мад сеферда Дербентда дуьшубуш хъхъана. Ана Дербентдин яшайишдинни психологиядин жигъетдай реабилитациядин ва дуьньядин культурадин центради, Москва авай ЮНЕСКО-дин бюроди, ЮНЕСКО-дин крарин рекъай РФ-дин комиссияди, ЮНЕСКО-дин секретариатди, Дербент шегьердин администрацияди тешкилнавай дишегьлийрин международный конференция кыле физвай. Насията мярекат тешкилуни, кыле тухунин карда, гъак таржумачи хъизни, конференциядин материалар редакторватизни еке куьмек гана.

Заз малум хъайивал, гъар мумкинвал хъанмазди, Насият хади ватандиз жхезва. Гъар сефердани ада вичин рагъметдиз фенвай члехи бубайрин сурарал кыл члугвазва. Абурукай сад гзаф йи-

сара ФСБ-дин органра къуллугъ авур Забитов Мегъамед Рагъимович я.

Муькуь члехи буба Заман Эльдарович Османов Ватан фашистрикай хуьдай женгера 1943-йисуз телеф хъана. Ам Ростовдин областдин Морозовск шегьердин аскеррин сурара кучукнава. И кардикайни багърийриз и муьквара хабар хъана. Насиятан дах Ким Заманович Морозовск шегьердиз фена, дах кучукнавай сурал ада багъри ватандай тухвай наквар вежена.

Насият Шириновади 1989-йисуз Дагъустандин госуниверситетдин къецепатан члаларин факультет акъалтарна. Ингилис члалан ва къецепатан литературадин муаллим яз, ада школайра ва ДГУ-дани къвалахна. 1997-йисуз РАНдин Дагъустандин илимдин центрадин члалан, литературадин ва искусстводин институтда Насият Кимовнади филологиядин илимрин кандидатвилдин диссертация агалкъунралди хвена. Жегьил алимди Россиядин МИД-дин дипломатиядин академиядани чирвилер хкаж хъувуна. Гъа ина ада международный метлеб авай са шумуд проект уьмуьрдиз куьчурмишунин кардани иштиракна. Гъа проектрикай сад (Кеферпатан Кавказдин Федеральный округдин жегьирин общественный организационрин векилрихъ галаз государстводин властдин органри санал къвалахунин жигъетдай тренинг-семинар) 2010-йисуз Дербент шегьерда кылилиз акъудна.

И мярекатдиз СКФО-дин вири регионрай жегьилрин организационрин башчияр атанвай. Конференция Дербентда тухунин гъакъиндайни Насият Кимовнади лагъанай: "А члавуз Дагъустандикай лап писдаказ рахазвай, ам хаталу чка я лугъуз тестикъарзавай. Конференция Дербентда

тешкилуналди, вири иштиракчийриз ва масабурзани чна Дагъустанда гъалар ислягъбур тирди тестикъарна".

Насият Шириновади Европадин Советда авай Россиядин гъамишалугъ векилханада къвалахиз пуд лагъай йис я. Дипломатиядин корпусда мадни дагъустанвийри къвалахзава, амма абурун арада дишегьлийар авайди сад-къвед я. Насият Кимовнади Европадин Советда неинки Россиядин, гъак! Дагъустандин векилвални лайихлувилелди тамамарзава. Вичел тапшурмишай гъихътин кар хъайитлани, ада рикливай, намуслувилелди кылилиз акъудзава.

- Гьелбетда, - лугъузва ада, - алай вахтунда Европадин Советдинни Россиядин алакъаяр са акъван тарифдайбур туш. И кардиз США-ди тухузвай сиясатди къуват гузва. Нубатсуз ва герек авачир санкцияри месэлаяр гъялзавач, экономикадин жигъетдай крар гена зайифарзава, уьлквейрин арада ихтибарсузвал, къызгъинвал арадал гъизва. Са рахунни алач, ихътин галарихъ метлеб жедач ва абур эхирдиз къведа.

Вичел тапшурмишзавай къуллугъриз, къвалахра гъалтзавай четинвилеризни килиг тавуна, Насият Ширинова инсанриз ва чи уьлкведиз менфятлу, къени крарин иеси жез алахъзава. Гъавилляй завай лугъуз жеда хьи, Насият Кимовна Европада Дагъустандин патайни посол я. Вич авай чкада ада Дагъларин уьлкведин культура, образование, чи инсанрин кылихар къалурзава. Дишегьлийрин сувариз чаз адаз и гуьзел югъ тебрикиз къанзава.

Дамир САИДГАЗИН

"Жуван цийи эсер кхъена акъалтарайла ва ам ни тамамардатла лугъуз фикирдайла, сифте нубатда, Куьн рикел къведа" - гафар тамам зур асир идалай вилик кхъенай машгълур композитор Готфрид Гъасанова бажарагълу пианистка Рена Эфендиевадиз. Адаз Даггосфилармониядин художественный руководителвиле, Гъасанован тварунихъ галай музучилищедин директорвиле акъвазун, Дагъустандин телевиденида авторвиллин передача тухун, классикадин музыка райжун патал республикадин шегьеррани хуьрера къекъуьн, концертар гваз Кавказдилай Арктикадал къван вири уьлкведа лугъун, С.Рихтерахъни М.Ростроповичахъ галаз са сегнедал къугъун, Маринский театра М.Кажлаеван "Горянка" балет автордихъ галаз санал сифте яз тамамарун къисмет хъанай. Ахпа Рена ЭФЕНДИЕВА Москвадиз куьч хъана ва ада яргъал йисара А.Г.Шниткедин тварунихъ галай музыкадин институтда преподаватель яз зегъмет члугуна.

Алатай йисан октябрдиз Рена Зияудиновна са шумуд юкъуз Махачкъаладиз хтана. Адаз хайиди тир музучилищедиз эверганвай. 2018-йис адан 80 йисан юбилейдин лишандик кваз кыле тухвана.

Рена Эфендиевадин уьмуьрдин къайдаяр

Уьмуьрдай деллар

- Зун лезгидинни Дондин казачкадин хизанда дидедиз хъана. Ватандин Члехи дяведин йисара чна са шумуд варз Къасумхуьруьн райондин Цмурдал - бубадин хуьре акъудна. Къе хъиз, рикел алама: члехи диде - урус, амай вири хуьр лезги члалал рахазвай. Гаф атай чкадал лугъун, абур чеб-чпин гъавурда хъсандиз акъазвай. Чун чуьлдиз, та муз фидай, мерейар къватдай, ик! недай са зат! жагъидай. Гъар пакамахъ чи ракларихъ нек авай бутылка жедай. Чаз къенин юкъузни чир хъанач ни куьмекзавайтла, гишила киникъикай ни хвенатла. "Ингъе гъакъикъатда хъсанвал, мергъяматлувал вуч ятла", - лугъудай чаз члехи дидеди. Ингъе 35 йис я зун Москвада яшамиш жез. Вири уьлкведилай цар илитйна. Виринра хъсан инсанар ава, амма Дагъустанда хътин рик! члехи инсанар заз санани акунач.

Зи аял вахтарин Махачкъалада музыкадин училище гадарнавай килисадин патав гвай къаравулчидин са гъвечи къвале кардик квай. Гила анал республикадин гъукматдин дарамат ала. Идарадин директорни Иван Григорьевич Савченко тир. Пианистривай келлуник экечдай имтигъан къабулун патал школадиз Готфрид Гъасановаз эвергузвай. Ада виридахъ яб акалдай, бажарагъл авайбур хъядай. Гъа ик! чакай музучилищедин студентар хъана. Иниз гъахун патал маса имтигъанар вахун герек авачир.

Чаз Зоя Мегъамедова, Евгения Троицкая, Владислав Селевко хътин хъсан педагогри тарсар гана. Чи патав гастролриз Рихтер, Ростропович ва масабур къведай.

Дагъустандин музыкадикай

Наби Дагироввахъ фортепианодал тамамарзавай гзаф итижлу ва хъсан музыка ава: "Дагестанская фантазия Харс", "Элегия", "Токатта" - ибур за сифте тамамарай пьесаляр я, абур за гележегдани тамамарда лагъана фикирзавай. Гъайиф хьи, къе абурун ван хквезмач. Зи рикел алама, Саратовдин консерваторияда концерт авай. Сад лагъай отделенида - Дагъустандин, къвед лагъайда классикадин музыка тамамарзавай. Дагирован "Харс" виридаз бегенмиш хъана. Ам хъсан техника ва вини дережада аваз туькълурнавайвиле фикир ганай. Дагъустандин композиторрин садрани абурун музыка агъуз дережадинди яз гъисабна эгечайди туш. Москвада пленумар кыле фидайла, залда гзаф ксар къват! жедай, концертарни хъсандказ кыле фидай. Са артух райж тавуна, Кефер-

патан Кавказдай анжах са Дагъустандихъ хъсан музыка аваз гъисабзавай.

Уьмуьрдин тарсар

Зун куьчедай физва, зи 15 йис я, Готфрид Алиевич зи къаншардиз къевезва. Завай арабир салам сифте гуз жедачир. Ада, шляпа хкажна, "Хийрар, Рена" лугъудай. Гъамиша "куьн" лугъуз рахадай. Ик! за жува-жуваз гуьрмет ийиз башламишзавай. Къвед лагъайди, зун - дишегъли, ам итим я. Идалди ада культура вуч ятла къалурзавай. Адан чешнедалди, къанзни-такланз, чун гъик! яшамиш хъун герек ятла, гъадан гъавурда гъатзавай.

И жигъетдай Гъасановани, диде-бубадини чаз гзаф крар чирзавай. Зун училищедин директор тир. Пакамахъ къвалахал физ гъазур хъанвай. За 10 кепекдиз ухшар авай безекни галаз къизилдин шуькълу зунжур гар-

данда твазвай. И кар акурла, буба тажуб жедай

- Буба, чи къвалахал вири бриллиантар алаз къекъевезва.

- Вири чпиз къандайвал къекъуьрай, амма ваз ихтияр авач, гъик! хьи, вун директор я. Ви кылив, мисал яз, райондай 4 аял галай дагъви са дишегъли вичин тлалабун аваз къведа. Акъада къизилар алаз ацукънавай вун ва фикирда: "И дишегъли зи гъавурда гъатдач". Вич вучиз атанатла лугъунни тавуна, элкъвена хъфида.

За ик! хъун мумкин тирдакай гъич фикирни авунвачир. Амма бубадихъ яб акална. Гъа и юкъуз зи патав са дагъви дишегъли куьмек къанз атанай. Бубадиз, на лугъудай, аян хъанвай. Дишегълидихъ 4 аял авай. Музыкадин училищедин 1-курсуна къелзавай адан хва анай акъуднавай. Ингилис члалай адавай имтигъан вахуз хъанвачир. За фикирзава: "Ингилис члал гъинай, адавай гъатта урус члалалдини бегъем рахаз жезвач". "Ингилис члал профилдин предмет туш, ингилис члалан муаллимди адаз куьмекда", - лагъана, дишегъли за секинарнай.

Пакадин юкъуз къвалахал атайла, ракларихъ, дагъдин цуькверин гъвечи клунчлани гваз, и гада акъвазнава. "Дидеди ибур Квезце лагъанвайди я", - лагъана, гъил залдин яргъи авуна. Буба гзаф дуьшубушра гъахъ тир. И кар зи рикел къени алама.

Са сеферда бубади туьнубуьг ийидай чкадал зи тарифарнай. Заз гилани а кардикай утанмиш я. За 5-классада къелзавай. Буба вичин танишни галаз, нисинин тлунъ нез, къваллиз хтана. Диде командировкада авай. Ада са клунч! хъчарни гъанвай, абур, чуьхвена, суфралал эцигун тлалабна. Чун Дахадаеван куьчеда яшамиш жезвай. Яд гъаятдин агъа кыле авай. Къвале ведродин къане амай цик къум квай, ядни къалузвай. Заз гъаятдин агъа кылилиз физ кагул хъана, гъа ведроа авай цик чуьхвена, эцигна хъчар суфралал. Тлурла, гьелбетда, хъчарал къум алайди чир хъана. Бубади "ибур руша чуьхвенвайбур я, акъуллу руш я", - лагъана, хъчар вучиз ихътинбур ятла гъавурда туна вичин таниш. Гуьгъуьнлай абур дадмишайла, заз пис хъанай. Зи 80 йис я. Амма къени и кардай заз регъуьзва. Им тербия гудай хъсан къайда я.

Гъайиф хьи, музыкадин образованидиз итиж авун агъуз аватнава. Неинки са Дагъустанда, гъак! - виринра. Зун директор тирла, садан чкадал 4 касди документар вугудайди тир. Гила социальный месэлаяр сифте чкадал ала. Уьлкведа кесибар гзаф ава. Инсанар еке ашкъидивди концертриз фидай вахтар хтун лазим я...

"Дагъустан" журналдай. Куьруь авуна гузва.

“Самурэнерго” ООО-дин генеральный директор
Шихсефи СЕФИХАНОВ

Умудар квадарзавач

1

тир кваллахар тамамарунин гьякындай икярар кутлуннава ва санал кваллахиз рази я. “Дагустандин энергосбытдин компания” (ДЭСК) ОАО, гьасилай вири электроэнергия икярардин кыметрай маса кьачуз гьазур я. Яни гьазурвал акунин вири кваллахар тамамарнава, кланзамайди анжах финансар я. Абур лагьайтла, тамамвилелди бюджетдилай кьерехдинбур хьун лазим я.

И проект кылиз акьудунин кымет, сифте делилралди ва США-дин доллардин курсунилай аслу яз, 3,0-4,5 миллиард манатдиз барабар жеда. Гьа са вахтунда, гьасабунар ийидайла, гидростанциядин тайнарнавай гужлувал 50 МВт-диз барабар яз фикирда кьазва, гужлувилин са КВт-дин кымет 1500 доллар ва йиса гьасилзавай электроэнергиядин кьадар 350,4 млн. кВт/сут я. Проектдин гьякыкы кымет адан документация тамамдаказ гьазурайдалай ва государстводин экспертиза авурдалай кьулухь малум жеда.

Самур вацун ресурсар, яд кватдай гьамбарханаар тахьун себеб яз, менфятсуздаказ ишлемишзава. Вацай йисан кьене юкьван гьисабдалди 2,2 млрд. кубометр яд физваз, адакай тахминан 1,5 миллиард кубометр Азербайжан Республикади ишлемишзава. Кьве уьлкведин сергьятдал алай и вацун 95 процентдив агакьна ресурсар Дагустандин мулкунал арадал кьезватлани, ада Азербайжан Республикади галаз анжах 22 километрдин мензилда сергьятвалзаватлани, Самурдин яд Бакудив агакьзава, Дербентдив - ваь. Гьаниз килигна, Самур вацун Вили Самур, Кьара Самур ва Ахтычай хилерал, Рутул, Ахцегь ва Докьузпара районрин мулкарал ГЭС-рин каскадар кьажун вацун яд менфятлуздаказ ишлемишунин жигьетдайни хийирлу я. Идалайни гьейри, Ш.Сефиханова гьисабзавайвал, ада Россиядин Федерациядин ва Азербайжан Республикадин арада 2010-йисан 3-сентябрдиз кьабулай “Кьве уьлкведин сергьятдал алай Самур вацун цин ресурсар менфятлуздаказ ишлемишунин гьякындай” икярардин шартлар лазим жуьреда кылиз акьудиз кумьекда. Гележегда, фикризавайвал, Азербайжан Республикади Самур вацал яд кватдай чкаяр ва ГЭС-рин каскад эцигунин кваллахда иштиракун мумкин я ва, яд пайдайла, базардин шартлар бинеламиш яз, кьве терефдизни хийирлу рехь хьагьиз жеда.

Инал кьейд ийин, алай вахтунда вацун яд кьунши уьлкведихь галаз паюнун месэладал (гьякыкьатда) тамам гуьзчивал алачирди и рекье кваллахзавай пешекаррини тестикьарзава.

Вуч авун лазим я?

Проект уьмуьрдиз кучьурмишун патал вуч авун лазим ятла, гьадакай “Самурэнерго” ООО-дин руководителди 2018-йисан ноябрдиз Дагустан Республикадин Кьил Владимир Васильеван тварунихь рекье тунвай чарче лагьанва.

Сад лагьайди, ана РФ-дин Гьукуматди месэладин тереф хуьзвайди ва энергиядин арадал кхиз жедай чешмеяр, гьа гьисабдай яз гидроэнергетика виликди тухун важиблу месэлайрикай сад тирди фикирда кьуна, Россиядин энергетикадин министерстводиз Самур вацал ГЭС-рин каскад ва сифте нубатда Рутул районда “Кина” гидростанция эцигунин тереф хуьнин ва и ГЭС электроэнергиядин объект авай Генеральный схемадик (ам РФ-дин Гьукуматдин кьарардалди 2017-йисан 9-июндиз тестикьарнава) ва Россиядин энергетикадин Сад тир кьурулуш виликди тухунин программдик кутун теклифнава. Гьик лагьайтла, гидростанциядин проект электроэнергиядин объект авай Генеральный схемадик кутуни адан “кьамат” инвесторар патал фикир кьешенгди ийида. Инвесторар желб авун лагьайтла, и месэла гьалун патал сифтени сифте кьачуна кланзавай виридалайни важиблу кам я, вучиз лагьайтла, ГЭС-ар анжах бюджетдилай кьечяй желбзавай финансрин гьисабдай эцигун фикирда кьунва. Гьелбетда, тайин кьадар такьатар проект теклифзавай карханадихь хьун лазим я, амма “Самурэнерго” ООО-дихь ихьтин хьуси мумкинвилер авач. Гьа са вахтунда, Ш.Сефиханован гьисабунралди, эцигунриз авунвай харжияр ГЭС ишлемишиз башламишайдалай кьулухь 6-8 йисан вахтунда арадал кьведа - кьаж жезвай тарифрин, маса гузвай электроэнергиядин, маса гузвай цин гьисабдай.

Кьвед лагьайди, “Самурэнерго” ООО, гуьзчивилик квай кьурулуш яз, “РусГидро” ПАО-дин составдик кутун ва адан хиве энергетикадин объект эцигунинни гидроэнергия гьасилунин ва гележегда, “РусГидро” ПАО-дин инвестициядин программадин сергьятра аваз, Самур вацал ГЭС-рин каскад эцигунин ва ишлемишунин месэлаяр тун теклифзава. Кьейд ийин, “РусГидро” ПАО-дин кьурулушдик алай вахтунда Дагустандин энергиядин кьуд кархана (“РусГидро” ПАО-дин Дагустандин филиал, “ЧиркейГЭСстрой” АО, “Сулакский гидрокаскад” АО, “МГЭС Дагестан” АО) кьва.

Кьейд ийин, Дагустан Республикадин Гьукуматдин Председатель А.Здунован кьул алаз РФ-дин энер-

гетикадин министерстводив винидихь вичикай лагьанвай теклиф-проект агакьнава. Идалайни гьейри, алай йисан 28-февралдиз республикадин парламентдин сессиядал рахадайла, Гьукуматдин Председателди Самур вацал юкьван жуьредин пуд гидро-узел эцигунин месэла веревирдзавай-дакайни лагьана. Ада хабар гайивал, “РусГидро” ПАО-дихь галаз санал проектдин рекьерин карта туькьурнава ва алай вахтунда эцигунар башламишунихь галаз алакьалу месэладал кваллахзава.

Кьейд ийин хьи, месэладиз талуьк вири документар РД-дин Гьукуматда ава. Гьукуматдин Председателдин и гафар Самурдин ятар менфятлуздаказ ишлемишунин карда сифте кам хьиз гьисабиз жеда.

“Самур вацал ГЭС-рин каскад эцигунин проектди инвестициядин проектдиз, экономика виликди тухунин кар алай хилериз ийизвай вири истеми-

шунриз жаваб гузва, яшайишдин рекьей, бюджетдин ва алишверишдин менфятлувилин жигьетдай ам хийирлуди я ва Дагустандин сергьятдал алай регионда яшайишдинни экономикадин, экологиядин гьалар хьсанарунин жигьетдай и проектди са жерге месэлаяр гьалда. Кьилди кьачуртла, яд кватдай ва хуьдай чкаяр арадал гьунин нетижада дагьдин вацла цин дережа гуьзчивилик хуьз, ужуз электроэнергия гьасилиз, балугьчивилин майишат арадал гьиз, хуьруьн майишатдин дигьидай цихь галаз алакьалу месэлаяр гьализ, агьалияр кваллахдин чкайралди таьминариз жеда”, - лугьзва Ш.Сефиханова.

Малум жезвайвал, проектдин важиблувал екеди я. Ам гьазурун, арадал гьун, разивал кьачун патал лазим вири кваллахарни тамамарнава, эцигунардайбурни тайин хьанва. Кланзамайди анжах финансрин такьатар чара авун я. Абур желбдай рекьер са шумуд ава: РусГидродин инвестициядин программадин гьисабдай, кьунши уьлквейрай (Азербайжан, Гуржистан) инвесторар жагьурун. Амма... “РусГидро” ПАО-дин Дагустандин филиалди хабар гуьзивал, Самур вацал гидроэлектростанция эцигунин проект Рутул гидродин инвестициядин программадик кутунвач. “Ихьтин проектриз анжах са шартлуналди - экономикадин жигьетдай абурун менятлувал тестикьарайла, килигиз жеда. Идалайни гьейри, вацл сергьятдал алайди фикирда кьуна, адахь галаз алакьалу и ва я маса кваллахар гьиле кьадайла, Азербайжан Республикадихь галаз веревирдер авун лазим я”, - лугьзва “РусГидро” ПАО-дин Дагустандин филиалдин пресс-секретарь Эмилия Казумовади. Гьелелиг, малум хьайивал, компаниядиз и кар гьиле кьун хийирлу яз аквазав. Гьа са вахтунда, Э.Казумовади хиве кьазвайвал, и проект кьве уьлкве патални хийирлуди хьун лазим я. Азербайжандин терефдини адаз фадлай итиж ийизва, вучиз лагьайтла, ада са шумуд месэла санлай гьалдай мумкинвал гуда. Азербайжандин капиталдин кумьекдалди зурба проект кылиз акьудун Россия патални, са шартли алачиз, хийирлу кваллах жеда. Идалайни гьейри, гидростанция эцигунин нетижада Самур вацун яд кьве уьлкведин арада гьахьлуздаказ паюнун фадлай хьидаказ аквазнавай месэла гьализ жеда.

Эхирдайни лугьун хьи, девирар алатзава, гьукуматар дегиш жезва, амма виш йисуз гуьзлемишзавай Самур вацал ГЭС-ар эцигунин месэла кьени гьа алай кьадал алама. Анжах чна умудар квадарзавач.

Нумрадиз чар Эхир эцигун Талабзава

Жасмина САИДОВА

И йикьара “Лезги газетдин” редакциядиз Мегьарамдхуьруьн райондин Ярагь-Кьазмайрин хуьряй тир агьсакьал, машгур экономист Гьажибуба Рустамовалай чар атана. Вичин яшар 82 йисалай алатнавай 2-группадин инвалид, РД-дин лайихлу экономист Гьажибуба Шихмуратовичан наразивал райондин агьалийрал ишлемишнавай газдай илитнавай гьякыкыбур тушир буржарихь галаз алакьалу я. Адан чар чна агьадихь чапзава.

“2019-йисан 11-январдиз зав “Газпром межрегионгаз Республики Дагестан” ООО-дин Мегьарамдхуьруьн районда авай управленидай газ ишлемишунай зал 13 538,82 манат бурж хьанвайдакай хабар гузвай чар агакьна. И чарчел за газдин гьякы ганвай вахтар кьалурнавай, амма, дикьетдивди ахтармишайла малум хьайивал, ана вири дуьшубушар кьалурнавачиз хьана. Ик, ина “Газпром межрегионгаз Республики Дагестан” компаниядин счетдиз за Мегьарамдхуьруьн почтамптдай 2018-йисан 9-ноябрдиз, 8-декабрдиз ва 2019-йисан 11-январдиз рекье тур пулар, вири санлай 11 490 манат авачир. Идалайни гьейри, зав агакьарнавай малуматда ишлемишнавай газдин кьадар кьалурзавай делилар авачиз, яни кьвай ятла кьалур тавуна, и ва я маса варцарихь галкурнавай кьадар пуларни кьалурнава: 2018-йисан 1-январь - 3455,42 манат, 4-апрель - 2708,18 манат ва 1-сентябрь - 2318,65 манат. Вири санлай - 8482,25 манат.

Малум жезвайвал, кьве кьайда ишлемишунин нетижада межрегионгаз компанияди завай 19972,25 манат кьакьудзава. Мегьарамдхуьруьн райгаздин кьулугьчийривай зун винидихь гьанвай делилрин, яни пул чуьнуьхунин себебрин гьавурда тваз хьанач. Абуру луьгузвайвал, Дагустан Республикада абонентрихь галаз гьахь-гьисабар ийидай кархана агална, сифтедай Пятигорскдиз, ахпа Сибирдин са гьиниз ятлани хутахнава.

Буржар хьунин гьякындай кьезвай малуматдин чарарик дегишвилер кутаз, агьалийри гузвай гьякыкырин делилар кьхиз ва, квитанциядал асаслу хьана, “цавай кьачунвай” тапан буржар алудиз идарадин кьулугьчийривай жезвач, абуруз гуя ихьтин ихтияр авач.

Гьа ихьтин гьалда неинки тек са зун, гьакл райондин, гьатта республикадин маса агьалияри авач. Кьалп счетрал бинеламиш хьана, руководителдин ва кьилин бухгалтердин кьулар алачиз, ишлемишнавай газдай миллиард манатралди пулар агьалийрал илитзава, ахпа абуру чуьнуьхзава. РД-да авай кархана агална, ахпа Пятигорскда ачухьна, адалайни кьулухь мад са гьиниз ятлани хутахна - нетижада Дагустандин агьалийри гузвай нагьд пулар михьиз квахьнава. Республикадин агьалийри газдин пул вахт-вахтунда гузва, амма абуру малуматдин чарарив агакьзавач. Гьик агакьда кьван - абуру межрегионгаздин и мукьвара кьунвай руководителдив гваз хьанва.

Агьалияр лагьайтла, Дагустандин почтадин конторай ганвай квитанцияр, тапан буржар кьхенвай малуматдин чарар гваз идарайрин са кабинетдай масадаз физ-экьечизава, алачир буржар кабинет терг ийиз жезвач.

Гьаниз килигна за талабзава:

1. Дагустандин тьебии газ ишлемишзавай вири агьалийрин лицевой счетра авай делилар ахтармишин, абуру гьякыкыбур яни-тушун тайинарин ва Газпромдин тапан буржар терг ийин. Угьрияр жавабдарвиллиз члугун лазим я.

2. Дагустан Республикада риветбазвилел, газдалди, электроэнергиядалди таьминарунин ва рекьер туькьурунин хилера ийизвай чуьнуьхунрал эхир эцигин”.

Гьа и манадин чарар Гьажибуба Рустамова Мегьарамдхуьруьн райондин ва Дагустан Республикадин прокуратурайризни, РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядизни рекье тунва. Месэла, дугьриданни, тал алайди ва республикадин вири жемьатдиз талуькди я. Гьаниз килигна, Гьажибуба Шихмуратовича гьисабзавайвал, ам гьялуни рекье вири сад хьана, граждандвилин ихтияррал бинеламиш яз, гьахьлувал субурна кланда.

6-март - глаукомадихъ галаз женг члугвадай Виридуьньядин югъ

Сагърай, духтур!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

ВИПЕРИЗ руьгъдин гуьзгъуь лугъуза. Гьакъикъатдани, вилерай инсандин къилихар, муьминвал, гьатта азарарни малум жезва. Вилерин хъсан духтур (офтальмолог) лагъайтла, къетлен къилихрин, сабурулу, регъимлу, къастунал кьлеви ва пешедиз вафалу касдикай жеда. Заз чидай гьахьтин офтальмологрикай сад, вичин ери-бине Ахцегъ райондин Чеперин хуряй тир **ТАГЬИРОВА (КЪУР-БАНОВА) Гизела Къазанфаровна** я. Республикдин офтальмологиядин больницадин вилерин сетчаткадин ва нервийрин азаррин отделенидин заведующий, медицинадин илимрин кандидат, здравоохраненидин отличник, высший категориядин духтур, РД-дин лайихлу духтур тир ада са шумуд ийис вилик зи яшлу бубадин вилерни (операциядин къайдада нинияр дегишарна) сагъар хъувуна, чи хизанди адаз сагърай лугъуза.

Ич тарцивай яргъаз аватдач лугъурвал, халисан духтурвал ивида, бинеда ава. Гизела 1970-йисуз Махачкъалада РФ-дин лайихлу духтур-хирург, республикадин здравоохраненида зурба тешкилатчи Къазанфар Мегъамедовичанни РД-дин лайихлу духтур Софья Девришбековнадин хизанда дидедиз хъана. 1987-йисуз Махачкъаладин 39-школа, 1993-йисуз ДМИ, 2003-йисуз Москвада аспирантура акъалтларна, 2005-йисуз агалкъунралди кандидатвилдин диссертация хвена.

- Пеше хъагъиз заз гьеле гьевечи чавалай диде-бубади куьмекна, гилани вичин чирвал, тешкилатчивилин бажарагъ, тежриба гуз, бубади вичин гуьзчивиликай хкудзавач, - суьгъбетзава Гизела ваха. - Советрин девирда бубани диде яргъал ийсара Африкадин уьлквейрин халкъариз медицинадин рекъяй куьмекиз командировкайра хъана. Хтана, бубади медицинадин мусибатрин Центр тешкилна, адан кыле акъавна. 1999-2000-йисара Чечняда дяведин, Каспийск шегъерда терактрин, Ботлихдин вакъайрин четин дуьшуьшрани, чкайрал тади гьалда физ, ада аскерриз куьмекар гуз хъана. Бубадин зегъметдиз ва тежрибадиз къетлен кыммет гунин лишан яз, Дагъустандин медицинадин Централдай чешне къачуналди, Россиядин маса регионрани ихьтинбур арадал гъана.

Келдай ийсара Гизела Къазанфаровнади Л.А.Кацнельсон, Ю.З.Розенблюм, Э.С.Аветисов хьтин офтальмологиядин машгур алимривай чирвилер къачуна. Москва, Екатеринбург шегъерин офтальмологиядин къилин клиникайра пешекарвилдин дережа хкажна. 2003-2005-йисара Москвада аспирантура акъалтларна, "Потребность в консультативной помощи и лечебно-инструментальных исследованиях экстренно госпитализированных больных офтальмологического профиля" темадай медицинадин илимрин кандидатвилдин диссертация агалкъунралди хвена. Республикадин офтальмологиядин больницадин отделенидин заведующийвилдин къуллугъдал хтай бажарагълу жегъил алим-

ди, вини дережадин пешекарди ина вилер сагъарунин тежрибада икъван гагъда авачир къайдадин технологияр ишлемишзава.

- Зи патав атай шумудаз гъар жуьре консультацийралди ва дарманралди куьмекнаватла лугъуз жедач, амма офтальмологиядин цийи технологиярин къайдада за 3000-далай виниз азарлуьриз операцияр авунва. Чи отделение асул гьисабдай вилерин сетчаткадин ва нервийрин азарар сагъарунал машгъул я. Республикада мукъва-къилийрин арада эвленимиш хъунин дуьшуьшар тлимил туширди аннамийшайтла, и жуьредин азарлуьрин пара я. Отделенида 18-85 йисарин яшара авай, чпиз шекердин диабет, дамарра ивидин гьерекат артух хъунин азарар авайбурун вилерин сетчаткадин уьзуьрар сагъарзава. Интернетдин, смартфонринни гаджетрин девирда вилерин сетчаткадин азарар "жегъил" жезва. Вахтунда вилик пад къун тавуртла, мадни пис нетижайрал къведа. Чна глаукома, ката-

ракта, чапрасвални сагъарзава. Алай аямдин цийи тадаракар маса къачурдалай къулухъ катаракта ультразвукдин куьмекдалли алудзава. Республикадин клиникадин духтурар яз, гьелбетда, чна районрин окулистрихъ галазани къвалахдин рекъяй сих алакъаяр хуьзва. Чкайрал азарар вахтунда малумарна, азарлуьр чи стационардиз вахтунда рекъе тунилай абурун вилерин ишигъдин кьисмет аслу я, - къейдзава Гизела Тагъировади.

Вилерин азарар лап пара ава. Абурукай бязибур адетдин терапиядин (вилериз гъар жуьредин дарманрин стлалар вегинин), яцла гьатнавайбур анжах хирургиядин рекъелди сагъарзава.

Гьелбетда, гъар са азарлудаз лазим тир серенжемар къабулзава. Алай вахтунда, месела, вилик фенвай технологиярихъ галаз алакъалу яз, иллаки близорукосте авайбурун къадар гзаф жезва. 2020-йисуз дуьньяда 2,5 млрд. инсанар гъа и азардин азиятдик акатда. Вилик пад къун патал зегъметдин режимдал амал авун, яни вилерал акъалтзавай зегъмет тлимиларун меслят къалуриз кланзава. Ик, компьютердихъ ацукьна къвалахзавайбуру физический упражненияр, сирнав авунихъ, теннисдал ва я спортдин маса жуьрейрал машгъул хъунихъ еке метлеб ава. Датла ийизвай гимнастикадини вилерин ишигъ артухаруниз хъсандиз таъсирзава. Къилинди, гъар сада азардин вилик пад къунин мурад-метлебдалди йиса садра, офтальмологдин патав фена, вичин вилерин ишигъдин гьал ахтармишна кланда, - меслязава духтурди.

Къейд ийиз кланзава хъи, къени, агъайна къилихралди ва виридаз вичелай алакъдай куьмек ийиз гъазур Г.Тагъировади духтуррин ва азарлуьрин арадани лайихлу гуьрмет къазанмишнава. Намуслу зегъметдай ам вичи къвалахзавай больницадин руководстводин, РД-дин здравоохраненидин министерстводин патай гуьрметдин грамотайриз лайихлу хъанва. "Дуьньяда заз виридалайни еке шабагъ, шадвал жуван гъиликай инсандиз куьмек хъана, ада ачух, хуш вилералди "вун пара къадар сагърай, чан духтур, гила вилерин ишигъ хъсан хъанва" лугъун я", - къейдзава ада.

Гизела Къазанфаровна къайгъудар ва меърибан дидени я. Руш Тагъирова Асията дидедин рехъ давамарун яз, Дагмединститутдилай къулухъ Москвада С.Федорован тиварунихъ галай "Вилерин микрохирургия" МНТК-да ординатура акъалтларзава. Хва Сайгидов Мегъамед-Арипа, гьеле 3-классдин ученик яз, духтурвилдин пешедикай фикирзава. Къуй куьн мурадлив агакърай!

Гуьрметлу Гизела Къазанфаровна, Квез ва чпин уьмуьр духтурвилдин важиблу ва жавабдар пешедихъ галаз алакъалу авунвай дагъви вири дишегълиьриз гуьзел гатфарин 8-Мартдин сувар мубаракрай! Къуй квехъ чандин сагъвал, яргъи уьмуьр, хизанда хушбахтвал ва халкъдин сагъламвилдин къуллугъда агалкъунар хъурай!

Глаукома - вилерин завал!..

Суалриз жавабар гузвайди РД-дин лайихлу духтур-офтальмолог Изумруд АДЖИЕВА я.

■ **Изумруд Гъажигоровна, вун чи республикадин вилерин азаррин клиникада глаукомадикай инсанар сагъарзавай къилин категория авай духтуррикай сад я. Вучтин азар я глаукома? Адан хаталувал квекай ибарат я?**

- Глаукома вилерин завал я. Вири дуьньяда адахъ галаз женг члугвазва. Ятлани ада бизарзавайбурун къадар артух жезва. И кар чи республикадизни талукъ я. Дуьньядин агъалийрик глаукома азардикди начагъбуру - 3%, буьркъуьбурун арада глаукомади экв къакъудайбуру 15% тешкилзава.

Келзавайбур гъавурда акъадай члалалди рахан. Глаукомади вилерин давление артухарзава, яни вилин къене экв хуьзвай нервийриз таъсирзавай яд гзаф къватл жезва, ада нерв незва, цурурзава. Акуна-такуна инсан экуьникай магърумзава.

Хаталувал а кардихъ галаз алакъалу я хъи, ихьтин азар авайди инсандиз садлагъана чир жезвач. Мумкин я, лап аял чавалайни азар аваз хъун, амма инсанди ам гьиссзавач. Тежрибади къалурзавайвал, вилерин и азарди инсандин яшар 40-йисалай алатайдалай къулухъ хабар гуз гатлунда.

Имни вилерин экв зайиф, къил залан хъунихъ, вилерикай чулав тиветлер хьтинбур карагунихъ, йифен вахтунда экв гузвай затларин (лампаирин, фонаррин) патарив хважамжамдин рангарин элкъвей чархар хьтинбур акунихъ галаз алакъалу я. Ихьтин дегишвилер гьисс авунни чир хъун лазим я: вилериз глаукомади тади гузва.

■ **Бес а азар авайбурун къил, вилер, гьатта япарни гзаф тла жеда, инсандин ахвар квахъда лугъуза эхир?**

- Гъа карни ава. Глаукомадин чурувални, хаталувални ам я хъи, вирибуру ам сад хъиз жезвач. Садбуруз, дугъриданни, гъа вуна лугъузвай тегъерда тади гуз жеда. Инсанди духтурдин патав къвез гьерекатда. Бес вичикай хабар тагуз хъайитла вучда? Экв хкахъайла, духтурдин патав атайтлани, азарлудаз куьмек хгуз жедач.

Гьелегиг экуьнин нерв (зрительный нерв) арадал хкунин технология садазни чизвач. Алимри гъа рекъе къвалахар тавунани туш. Амма экв хуьнин цийи нерв, маса органар хъиз, арадал гъиз хъанвач.

Вуч авун лазим я? Гъа авай нерв хвена кланзава. Гьикл хуьда? Им къетлен месэла я.

■ **Ачухара ман гъа месэла.**

- Глаукомадикай хуьн патал ам куь, гьихьтин шартлари арадал гъизватла чир хъун герек я. А азар арадал гъизвай себебар садни къвед туш. Винидихъни лагъанвайвал, инсандин беденда жезвай дегишвилерихъ галаз алакъалу яз, вилера къватл жезвай кьез хкатуниин ва артух хъунин гьаларни дегиш жезва. Ида вилерин давленини дегишарзава. Яд гзаф къватл жеда - давление кжж жезва, тлимил жеда - давление агъуз аватда.

■ **И кар къайдадик кваз гьикл хуьда?**

- Гьелбетда, анжах духтуррин меслятрал амал авуналди. Яни махсус дарманрин, гъар жуьре упражненирин, махсус нурарин, диета (пегъриз) хуьнин ва ик мадни маса рекъералди вилерин давленидин гьал хъсанариз, хуьз жеда. Лап эхиримжиди - операция авуна, вилин къене къватл жезвай цин къадар тлимиларун я. Имни алай вахтунда лап ре-

гъятдиз, са тлал-квални галачиз жезвай кар я. Анжах азардикай вахтунда хабар хъайитла.

■ **Глаукомади са яшлугур яни бизарзавайди?**

- Ваъ. Инсандик а азар, винидихъни лагъанвайвал, аял чавалай кваз хъун мумкин я. Эгер сихилда дидедин ва я бубадин патай са нихъ ятла а азар хъайиди ятла, гуьгъуьнин несилприв ам, лугъудайвал, ирс яз, ивидихъ галаз агакъава. Гъавилйини аярин вилер махсус клиникайра (чахъни ава аялрин ахьтин махсус къвал) ахтармишун ва гъамиша духтуррин гуьзчивилик кутун лазим я.

Мад са себеб ава: глаукома набат азар (сахарный диабет), риклинни дамаррин, къилин мефтледин давление авайбурук артух гьалтзавай азар я. Яни са азарди муькуьдазни рехъ ачухзава. Гъавилйини инал тиварар къунвай азарри тади гузвайбуру вилерин азарин духтуррин гуьзчивиликни хъун лазим я. Чи саки вири клиникайра махсус къуллугъар тешкилнава. Шегъерра хъиз, районрани. Кланзавайди гъар са агъалиди, кичле тахъана, а мумкинвилерикай менфят къачун я.

Мад са кар ава: вилерин азарар гзаф я. Вири гьисабун герек жезвач. Вил гъи жуьреда тла, гьихьтин хер-къацл, маса жуьредин хасаратвилер хъайитлани, гежел тевгъена, халисан пешекарривай куьмек къачун чарасуз я. Вучтин азар ятла, духтурри тайинарда, куьмекни агакъарда.

■ **Чи республикада гъакъван четин операцияр ийиз жезвани? Гзафбур яр-гъал шегъерриз, махсус центрайриз физива эхир?**

- Са вахтара, дугъриданни, чахъ ахьтин мумкинвилер авачир. Техника, технологияр чизвачир. Илим гила вилик фенва. "Виниз тир технологияр" лугъудайбуру хъанва. Сад лагъайди, диагностикадин, яни азар ахтармишунин шартлар цийийбуру я. Къвед лагъайди, операцияр авунин технологиярни, тадаракарни масадбур я. Операцияр лазердин нурарин куьмекдалдини ийизва.

Чи клиникадихъ еке тежриба хъанва. Мумкинвилерни гила масадбур я. Гъавилйини вилерин азарар сагъарунин кар чи республикада вири терефрай вилик фенвадан гъавурда хъана кланда.

Гьелбетда, гъар сада, вичин мумкинвилериз килигна, хкъазава фидай чкаяр.

■ **Вилерин азаррикай инсанди вичи вич хуьнин регъят рекъер, мумкинвилер гьихьтинбур я?**

- Сифтени сифте инсанди вичин яшайишдин, къвалахдин, ял ягъунин, шартлар хъсанарна кланда. Къадарсуз экуь, ва я къадарсуз мичли чкада къвалахуни, келуни вилериз зиян тагана тадач. Гъа тегъерда чи телевидениди, смартфонни ва маса тадаракарни, яргъалди ва муькуьвай килигайла, зиян гузва.

Михъи гъавадал, къезилдиз къе-къвез, гзаф хъана кланзава.

Незвай, хъавазвай затлар витаминралди девлетлу жен. Вилер хвена кланзаватла, ички арадай акъудун чарасуз я. Маса рекъерни гзаф ава. Кар алайбурукай чун винидихъ рахана.

■ **Сагърай, духтур. Чна Квез ва вири дишегълиьриз 8-Мартдин гуьзел сувар риклин сидкъидай мубаракзава. Къуй Куьн Аллагъди хуьрай, Куьне чунни хуьдайвал...**

Суьгъбет авурди - Мердали ЖАЛИЛОВ.

Нурлу гиссерин таъсирдик

Саида МУРАДОВА

Гъар са кардин иеси адал рикл алай касдикай жеда, лугъузва халкъдин мисалда. Заз акл жезва хьи, и гафар АЮБОВА (САЛИГЪОВА) Фезина Мигъралиевнадизни талукъ я.

Меъгарамдхурун райондин Ярагъ-Къазмайрин хуьре, тлебиатдин гуьрчег маканда 1962-йисан 24-апрелдиз дидедиз хъайи руш гуьзелвилдин, нурлу гиссерин таъсирдик кваз члехи хъана. Хуьрун юкъван мектебда чирвилер къачур руша муаллимвилдин кеспи хъяна.

Фезина ругуд аял - вад вахни са стха авай зегметчи хизанда члехи хъана. Абуру вирида хъсан чирвилер ва тербия къачуна, гъар сад са пешедин иеси хъанва. Фезина Мигъралиевнадиз пуд вах муаллимар я: къвед - урус члалан ва литературадин, садни - математикадин.

1979 - йисуз хайи хуьрун юкъван мектеб агалкъунралди акъалтларай ва эрзиман мурадди ялзавай Фезина ДГУ-дин филологиядин факультетдик экечина. 1986-йисуз, университет агалкъунралди куьтягуналди, муаллимвилдин пешедин сагиб тирди тестикъарзавай диплом къачуна.

Ада риклел хъизвайвал, еке гевесдивди кхъей "Урус ва лезги члалан зоосемизмаяр" дипломдин квалалах акурла, руководителди жегил пешекардиз аспирантурадиз гъахун ва университетда квалалахиз акъвазун теклифнай. Амма Фезина Мигъралиевнади вичин рикл алай пешедал машгул жез тади ийизвай - ада Махачкъаладин 7-нумрадин мектебда урус члалан ва литературадин тарсар гуз башламишна.

Къве йисуз квалалахидалай къулукъ ам яшамеш жезвай квалал мукъва хъун патал меркездин 17-нумрадин мектебдиз атана. Ина Ф.Аюбовади вад йисуз квалалахна.

1993-йисуз, уьмуьрдин юлдашдин къуллугъ себеб яз, ам хайи хуьруьз хтана. Са йисалай Ярагъ-Къазмайрин юкъван мектебда квалалахиз башламишна, и кар къенин йикъалди давамарзава. Сифтедай - урус члалан ва литературадин муаллим, гуьгуьнлай 8 йисуз тербиядин рекъий директордин заместитель хъана. 2016-йисалай инихъ тежрибалу муаллим Фезина Мигъралиевнади и мектебдиз регъбервал гузва.

Яргъал йисарин беъгерлу зегметдин нетижада Фезина Аюбова "Россиядин Федерациядин умуми образованидин лайихлу работник" лагъай тиварцил сагиб хъанва. Ам члалан девлетлувилелди, пешедиз вафалувилелди неинки чирвилер, гъакл риклни кваз аялриз гуз гъазур хъуналди тафаватлу жезва.

2018-йисан 1-сентябрдилай Ярагъ-Къазмайрин хуьрун аялри цийи мектебдин дараматда чирвилер ва тербия къачузва. Инал заз къейд ийиз кланзава хьи, хуьрунвяяр патал фадлай гуьзлемишай багъа савкъат хъайи цийи мектебда клелзавай аяллар зегметдал рикл алайбуру, клелунара чалишмишвал ийидайбуру, гъар са кардай къил акъудиз алакьдайбуру я. Абуру райондин ва республикадин гъаф мярекатра, олимпиадайра, конкурсра иштиракзава ва гъалибвилер къазанмишзава.

Фезина Мигъралиевнадиз кайванивилдин, дидевилдин бахтни хъуьрена. Ада уьмуьрдин юлдаш Анвар Къаибовичахъ галаз санал туьквей хизан арадал гъана, 3 велед члехи авуна, 7 хтул тербияламишзава.

Чи мурад зегметдал рикл алай муаллимдихъ мягъкем сагъламвал, хизанда бахтлувал, клелзавай аялрихъни экуь гележег, квалалахда мадни къакъан дережайрив агакъун я.

Къез 8-Мартдин сувар мубаракрай, гуьрметлу Фезина Мигъралиевна!

Зегметди баркаллани гъида

Надият ВЕЛИЕВА

МУАЛЛИМВИЛИН пеше гъаф четинди, амма баркаллуди ва гуьрметлуди я. Иллаки сифтегъан класрин муаллимрин зегмет къетленди тирди къейдиз жеда. Гъикл хьи, клел-кхъин тийижир бицекрин гележегдин чирвилерин бине гъа сифтегъан класра эцигзава. Гъар са аялдиз, гъил къаз, са-са гъарф кхъиз, клелиз чирун гъихътин кар ятла, ида муаллимдивай гъикъван сабурулувал, мукъуфвал истемизшаватла, фикирдиз гъваш садра. Эхъ, муаллимдиз гуьрмет авун гъар садан буржи я. Са вахтара куьчеда дуьшуьшдай муаллим гъалтайла, ученикри къилел алай шапка хутлундай. Им, гъелбетда, муаллимдиз гуьрмет авунин лишан тир. Гъайиф хьи, девиррихъ галаз санал гила инсанарни дегиш хъанва.

Чна газетриз алай вахтунда зегмет члугъузвай муаллимикай гъаф макъалаяр гузва. Амма вилик девирра квалалахна, аяллар тербияламишай, абуру уьмуьрдин шегъредал акъудай, алай вахтунда пенсияда авайбуру рикелай ракъурун дуьз туш.

И кар фикирда къуна, къе заз Сулейман-Стальский райондин Алидхуьрун школадин сифтегъан класра 32 йисуз тарсар гайи, алай вахтунда пенсияда авай муаллим **Бесханум Абдулкъадировна БАЛАЕВАДИН** зегметдин рекъикай куьрелди ихтилат ийиз кланзава.

Ам 1936-йисуз Къурагъ райондин Къепиррин хуьре дидедиз хъана. Адан рагъметлу буба Балаев Абдулкъадир тежрибалу муаллим, Ленинан ордендин сагиб тир. Ада хуьрун жаванрин саки члехи паюниз тарсар гана. Эхъ, ам муаллимрин муаллим, неинки тежрибалу педагог, гъакни камаллу меслятичи, образованидин хиле вирибуруз чешне тир. Аста-аста къекъуьнрай, сабурулу рахунрай адан мергъяматлувал, регъимлувал, камаллувал, вири къамат аквадай. Диде Рагъимат халади, хуьрун колхозда бригадирвални ийиз, аяларни хвена. Балаеврин хизан хуьре гуьрмет авайбурукай сад тир. Хизанда са гадани ирид руш зегметдал рикл алай, члехиди-гъевчиди чидай халис инсанпересар, ватанпересар яз тербияламишна. Хва Бала Советрин Армиядин офицер, Абидат - гъевчи классрин муаллим, Рекъият - гамарин фабрикадин директор, Шамсият, Тамамат, Инаят кваллин кайваняр тир. Камината, Дагмединститут акъалтларна, яргъал йисара Махачкъала шегъердин жуьреба-жуьре больницайра духтур яз квалалахна. Алай вахтунда пенсияда ава.

Ич тарцивай яргъаз аватдач, лугъузва халкъдин мисалда. Бесханумани вичин бубадин пеше-муаллимвал хъяна.

1953-йисуз хуьре 10-класс акъалтларай Бесханум Дербентдин педучилищедик экечина. Ина клелдай йисара ада клелвай зегмет члугуна, дерин чирвилер къачуна, училищедин общественный уьмуьрдани иштиракна.

1956-йисуз училище агалкъунралди куьтягъай жегил руша вичин зегметдин рекъ Къурагъ райондин Клуьтларин хуьрун школадин сифтегъан класрин муаллимвилелай башламишна. Яргъи кифер галай гуьрчег рушал ашуькьурни гъаф авай, амма къисметди ам Къасумхуьрел акъудна. Ина ада сифте детдомда тербиячивиле квалалахна, диде-бубадикай магърум хъанвай аялриз вичин рикл чими гиссер багъишна, абурухъ галаз хайи веледрихъ галаз хъиз рафтарвална. Ина къве йисуз квалалахидалай гуьгуьнлиз Бесханум Алидхуьрун школадиз рекъе туна.

Сифте квалалах акъвазай вахтунда пешекардал четинвилерни тлимил акъалтнач. Жегилдиз санал квалалахзавай тежрибалу муаллими куьмекар гуз хъана. Йисар къвез фирдавай тежриба къачуз, Бесханума вичин хиве авай везифаяр устадвилелди тамамариз хъана, гила ада жегил муаллимири вичи куьмекарзавай. Квалалах вири чкайра Бесханума вичикай анжах хъсан фикирар туна.

Дидед члалан "гъафте"

Жамиля БУТАЕВА,
Къурагърин 2-нумрадин юкъван школадин муаллим

Инсаниятди къвезмай несилриз чил, члал, адетар ирс яз тазва. Дидед члал гъевчи члалай гъар садан япара, диде-бубадин гафара, лай-лайрани махара ава. Ам хъсандиз чир хъун гъар садан намусдин кар я.

Вири урус члалал рахаз, дидед чла-лаз акъалтзавай несилди артур фикир гузмач. Жегъилжаванрив дидед члалан къиметлувал, багъавал агакъарун муаллимрин буржи я.

И кар фикирда къуна, Къурагърин 2-нумрадин юкъван школадин дидед члалан муаллими лезги члалан ва литературадиз талукъарнавай "гъафте" къиле тухвана, лезги шаиррин ва писателрин уьмуьрдикайни яратмишунрикай гъевчи сегънеяр, цлан газетар, члал чир хъунин тегъер ахтармишдай, куьгъне гафар рикел хкидай викторинаяр гъазурна.

Заз иллаки чи халкъдин дамах Етим Эминаз бахш авур сегънедикай лугъуз кланзава. Эминан ролда къугъвай 8-классдин ученик Бугъаев Мурада, сегънедин иштиракчияр тир Наврузбегова Имарата, Мирзоев Назира, Мемев Марата, Туькезбанан ролда къугъвай Ибрагъимова Сумаяди квалат хъанвайбуру гъейранарна.

Ихътин мярекатар къиле тухуни дидед члал чируниз школьникри фикир гуниз куьмекайдал шак алач.

Ада клеве истемизшунардай, пешедал, аяллар педагогдин гъаф рикл алай. Тарс гузвай аяллар ам рикливай алахъдай, абуру клелунал ашуькьардай. Вичин гъакъисагъ зегметдалди, ширин мецелди ада школадин руководстводин, коллективдин, аяллар, гъакл диде-бубайрин патайни еке гуьрмет къазанмишна.

- Куьне яргъал йисара гъакъисагъвилелди зегмет члугуна. Ганвай награда - затл авачни? - лагъана хабар къурла, Бесханум муаллимди ихътин жаваб гана:

- 1973-йисуз образованидин министерстводи соцсоревнованида гъалиб хъунай грамота гана. Къейд ийин хьи, зун садрани наградадин, тиварин гуьгуьна гъатай кас туш, - лугъузва зегметдин ветеранди. - Виридалайни члехи награда яз, за къенин юкъузни, дуьшуьш хъайила, жува чирвилер ва тербия гайи аялри, гъакл абурун диде-бубайри ийизвай гуьрмет, абуру лугъузвай чухсагуьлдин гафар, багърийри хъиз къаршиламишун яз гъисабзава.

Бесханум муаллимди тарсар гайи ученикрикай къе улкъевдин жуьреба-жуьре шегъерра ва хайи хуьре намуслукада зегмет члугъузвай ксар, еке дережадин пешекарар, алимар, духтурар, полковникар, эцигунардайбуру ва маса пешейрин сагибар хатнава.

Бесханум муаллим камаллу кайванни, клани дидени я. Вичин уьмуьрдин юлдаш рагъметлу Мустафев Меъгамедзакирахъ галаз санал хизанда вад велед (3 гадани 2 руш) тербияламишна. Гъайиф хьи, члехи хва Абдул бедбахтвилдин дуьшуьшдикди телеф хъана. Узмилани Периханум - общественный тлуьнрин хиле, Гуьлмиради Краснодарда администрацияда квалалахзава. Жабир эцигунардай устлар я. Пенсияда аватлани, Бесханум муаллимдиз секиндив ацукъна къарай къведач. Ам датлани вичин багъ-бустанда зегмет члугъуз, ана къайда тваз аквада. Ам 11 хтулдини шадарзава, абуру члехи дидедиз рикл чими гиссер багъишзава.

Гуьрметлу Бесханум Абдулкъадировна, яргъал йисара акъалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гайи Къез баркалла. Къуй хтулри вири уьмуьрда къез рикл чими гиссер, хушбахтвал багъишрай. Къез гуьзел гатфарин - 8-Мартдин сувар мубаракрай!

Конкурс тухвана

Маида АГЪМЕДОВА

Хайи члал. Гъикъван азиз ва масан я вун. Дидед члал чаз виридалайни багъа я. Дагъустандин илимдинни образованидин министерстводи республикадин вири районрин школайра гъар йисуз дидед члалан муаллимрин ачух тарсар, устадвилелди эсерар клелдай аялрин конкурсар ва олимпиадаяр къиле тухун тапшурмишун дуьшуьшдин кар туш.

2019-йис дибдин халкъарин члаларин йис яз, 21-февраль Дидед члаларин югъ яз малумарнавай. Къурагъ райондани лезги члалан муаллимрин ачух тарсарин конкурс къиле фена.

22-февралдиз конкурс Къурагърин 1-нумрадин юкъван школада къиле тухвана. Мярекатда Къурагърин 1-нумрадин, Ашарин ва Шимикуьрун юкъван школайра лезги члалан тарсар гузвай муаллими - Гъамият Семедовади, Залина Абдуллаевади ва Раина Гъажиевади иштиракна.

Конкурсдин нетижада 1-чка Гъамият Семедовади, 2-чка Раина Гъажиевади, 3-чка Залина Абдуллаевади къуна.

Дин

Вичикай хабар гузва

Рагьидин ЭМИНОВ

Дуьньяда инсанар пуд кьифледиз пай хьанва. Абурукай анжах сад рикин сидкьидай Аллагьдихь агьунва. Ахьтинбурун кьадарни амайбурулай артух я. И кардин гьакьиндай шагьидвалзавай делиларни ава. Аллагь-Таалади эбеди тир дуьньяда 7 жегьеннеми 8 женнет халкънава. Якъин жезвайвал, женнетдиз фидайбурун кьадар артух я. Аллагь-Таалади лагьанва (мана): "Эй инсанар, куьне гьамиша гзаф ксар галай патахъ яла! Вучиз лагьайтла, гзафбурун арадай кьез гьахлувал жагьид". Пуд лагьай кьифлединбуру Аллагь-Тааладихъ эсиллагь агьазвайбуру туш. Астафируллагь!

Лугьун лазим я хьи, Аллагь авайвилини жигьетдай кьве рикин хьанвайбуру эсиллагь агьун тийизвайбурулай са тимил хьсан яз гьисабзава, гьик хьи, ахьтинбуру бес кьадарда чирвал авачирвилляй чуру фикирдал хьун мумкин я. Ахьтин фикирдал алайбуру са кьадар вахтунлай кап! авун ва я маса кьени кьилихрин хесетар себеб хьана, Аллагь-Тааладин садвал рикин сидкьидай тестикьар хьувун мумкин я. Абуру шариатдай чирвал кьачун чарасуз я. Тахьайтла, абуру Аллагьдихъ эсиллагь агьан тийизвай кафиррин жергеда жеда.

Шариатдин ктабра кьейднава хьи, Аллагьдихъ инанмиш туширбуру патал Ада гьар жуьредин шей-

эрал вичин твар хьиналди тестикьарда. Ик! са шумуд йис идалай вилик Калукрин хуьре вичел араб чалал Аллагь хьенвай клел хьана. Гьуьле авай са балугьдал, какайрал, гьайванрал, инсанрал "Аллагь" ва "Мугьаммад" лагьай гафар алаз пайда хьун сир яз амач.

Мукьвара чи квалел юлдашди кьелечл чкал (блин) чразвайла, абурукай садал "Аллагь" хьенвай (шиклда). Ихьтин аламатри Аллагь сад, Мугьаммад Пайгамбарни лагьай гьах тирди тестикьарзава.

"Лезги газетда" диндин пак хьинар жезва. Гьавилляй ам чиркин чкайрал гадарун кьадагьа я.

Дуьньяда

Рахунар авун теклифна

Россиядин кьецепатан крарин министр С.Лаврова Индиядизни Пакистандиз, Россия арада аваз, рахунар кьиле тухун теклифна. Адан гафар "Интерфаксди" раижна.

С.Лаврова Москва ихьтин серенжем кьиле тухудай мумкинвал гуз гьазур тирди лагьана. "Кьве тередиз клан хьайитла, гьелбетда, жеда", - кьейдна Россиядин МИД-дин кьили.

Идалай вилик хабар гайивал, Пакистандин аскерри Джамму ва Кашмир штатра инсанар яшаммиш жезвай чкайриз гуьлле гана. Индиядин тередиз жавабдин цай хгана. Мукьвара и кьве улкведин цавун сергьятра женгер кьиле фена. Индиядин авиацияди Пакистандин гуьзчивилик квай "Джаиш-е-Мугьаммад" дестедин лагердал гьужумна.

Исламабадди малумарзавайвал, чпиз Индиядихъ галаз дяведиз рехъ гудай ашкъи авач. Гьа са вахтунда Пакистандин премьер-министр Имран Хана ядерный кьуватрин кьиле авайбурухъ галаз совещание тухвана.

Амукьун мумкин я

Украинада президент хьядай сечкиьра Петр Порошенко гьалиб жеда. И фикир, "Мир-24" телеканалди малумарзавайвал, Белоруссиядин ва кьецепатан СМИ-рин векилрихъ галаз кьиле феи гуьруьшдал А. Лукашенкоди малумарна.

Адан фикирдалди, Петр Порошенко Владимир Зеленскийдихъ галаз кьвед лагьай турдиз акьатда, нетижада Порошенко гьалиб жеда. "Зеленскийдиз хьжедай сесер гьа сифте турдинбуру я. Амма сифте турда масабуру сесер гайибуру кьвед лагьай турда чпин сесер Порошенкодиз гуда. И терефар фикирда кьуртла, за фикирзавайвал, Порошенко вичин кьуллугьдал аламукьда", - лагьана Белоруссиядин регьберди.

Украинада президент хьагьунин нубатдин сечкиьар 31-мартдиз кьиле фида. Кьвед лагьай тур, герек атайтла, 21-апрелдиз кьиле тухудайвал я.

Гьалиб хьанватлани...

Террористрин "ИГ" тешкилат (ам Россияда кьадагьа авунва) тамамвилелди тергнава, амма Сирияда терроризмдин винел гьалибвал кьачунвайдакай рахун гьелелиг фад я. Идан гьакьиндай Россиядин кьецепатан крарин министр С. Лаврова Кувейтдин "Куна" информагентстводиз гайи интервьюда малумарна.

"Радикалрин дестейрин "ксанвай" паяр бейтерерф хьувун патал кьилиз ахкьудна клани крар гьеле гзаф ама. Улкведа террористар авай кьилдин чкаяр амачиз туш", - кьейдна министрди.

Лаврова ихтилат "Хайят Тахрир аш-Шам" дестедин гуьзчивилик квай Идлиб вилайетдин мулкарикай физвайди тестикьарна. Гьалар пайгардик кухтун патал важибту роль Туркияди кьугьун лазим я.

16-февралдиз Туркиядин президент Реджеп Тайип Эрдогана Идлибда авай радикалрин дестейриз акси яз Россиядихъни Ирандихъ галаз санал женгинин гьерекатар кьилиз акьудунин мумкинвилериз килигзавайдакай малумарна.

Идлиб кьанунсуз яракьлу дестейри гуьзчивилик кутунвай Сириядин чехи регион я. Исятда ана международный террористрин дестейрин членар ва чеб террористар тушиз гьисабзавай, чкадин гьукумдиз аксивалзавай яракьлу дестейр ава.

Икьрардик кутун чарасуз я

Германиядин оборонадин министр Урсула фон дер Ляйенан фикирдалди, Китай РСМД-дин икьрардик кутун чарасуз я.

"Россияди Китай икьрардал желб авункай фикирун лазим я, гьик хьи, Китайдин ракетайрини Россия патал кьурхулувал арадал гьизва", - малумарна министрди "Focus" журналдиз гайи интервьюда.

Идалай вилик, РСМД-дин икьрардин жигьетдай арадал атай жуьреба-жуьре фикирар себеб яз, Берлинда Россиядиз, США-диз ва ЕС-диз и месэладин гьакьиндай активдаказ суьгьбетар авуниз эвер ганай.

Рекьемрин маркаяр жеда

1-мартдилай Россияда пипрусрал рекьемрин маркаяр хьун чарасуз яз гьисабзава. ТАСС-ди хабар гузвайвал, и карди базардин ашкаравални жкажда, кьалп затларин кьадарни тимиладра.

Цийи кьайда кардик кутунин месэла пуд чкадал пайнава. 1-мартдилай базардин иштиракчяр махсус системада регистрация ийида. 1-июлдилай лагьайтла, тенбекдикай авунвай затлар маркаламишда. 2020-йисан 1-июлдалди пипрусрал рекьемрин код алазни, алачизни маса гудай ихтиярар ава, ахпа - анжах код алайбуру.

Чешмедди кьейдзавайвал, и серенжемди тенбекдин затларин кьимет жкаж хьунал гьидач. Кьиметар лагьайтла, 2019-йисуз 10 процентдин жкаж акциздин кьиметдин кьадардиз килигна тайинарзава. Рекьемрин маркаяр алай пипрусрал 2018-йисан апрелдилай маса гуз гатунна. Пипрусрал акьудзавайбуру абурун кьапарал эцигзавай махсус коддин куьмекдалди гуьзчивилдай органриз продуктдикай малуматар чирдай мумкинвал жеда. Ахтармишнавайбурун делилралди, Россияда 2015-йисалай 2018-йисал кьван девирда кьанунсуз пипрусрал маса гунин дуьшубушар муьжуд сеферда артух хьана.

Чин гьазурайди - Куругьли ФЕРЗАЛИЕВ

Чи ватанэгьлияр - гьар сана

Цийи затлар арадал гьиз

Чпин тварар дуьньяда машгьур хьанвай лезги алимрикай сад технический илимрин доктор, МТУ-дин профессор **АБДУЛКЪАДИРОВ Мегьамед Абдуразакович** я.

Ам 1954-йисуз Махачкьалада Вино Ярагьдилай тир кьуллугьчи Абдуразакович хизанда дидедиз хьана. Ада шегьердин 13-нумрадин мектеб ва 1977-йисуз Москвада Бауманан тварунихъ галай

кьилин училище агалкьунралди куьтягьна. Хьсан чирвилерни алакьунар авай жегьил А-7453 нумрадин карханадиз квалалахал ракьурна. Ана ам са куьруь вахтунда кьилин оптиквилин кьуллугьдал элячйна. 2003-йисуз "Астрономический ва космический оптика" комплексдин директорвиле тайинарна.

2008-йисуз Абдулкъадирова "Оптические и оптикоэлектронные приборы и комплексы" темадай технический илимрин кандидатвилин диссертация хвена.

Алимдилай технический ва тешкиллувилдин четин месэлаяр агалкьунралди гьалдай, крар виликди тухудай рекьер жагьуриз алакьна. Оптический затлар арадал гьунин карда ам дуьньядин дережада машгьур хьанва. Адан регьбервилек квай коллективди 2 метрдилай 10 метрдал кьван диаметр авай дуьньяда виридалайни муракаб гуьзгьуяр арадал гьана. Абурукай алай вахтунда Бельгияда, Великобританияда, Китайда, ЮАР-да ва США-да гегьеншдиз менфят кьачузва.

Мегьамед Абдулкъадиров илимдин рекье бегьерлувилелди квалалахзавай алим я. Адан кьелемдикай 100-лайни гзаф илимдин квалалахал хкатнава. Абурукай гзафбуру США-да ва Европада улквейра чапнава. Алим 21 патентдин сагьиб, Москвадин технический университетдин "Оптикадин системаяр ва технологияр" кафедрдин заведующий я.

Машгьур алим гзаф кьадар шабагьриз, тварариз лайихлу хьанва. РФ-дин лайихлу машиностроитель тир алим международный "Контентант" академиядин президиумдин ва са жерге маса общественный академиядин член я.

Кьез чидани?

Драцена

Тебиатда малум тир ажайиб тарарикай сад драцена я. Ам гьамиша кьацу яз амукьзава. Драценадиз дракондин тарни лугьзува. Гуьрчег, адетдинди тушир адахъ галаз алакьалу риваятарни малум я. Ам винел патан акунрай кактусдиз ухшар я. "Дракондин" тандай кьац! акьудайтла, анай яру рангунин миже авахьда. Дегь заманайрилай ам халкьдин медицинада ишлемишзавай. Гила лагьайтла, тарцин мижедикай лак ва ширер патал менфят кьачузва.

Яваш-яваш экьечдай, кьвердавай хилер артух жедай и тарцин кьакьанвал 20 метрдив агакьда. Бязи чешмейра кьейдзавайвал, ам са шумуд агьзур йисуз яшаммиш хьун мумкин я. Виридалай-

ни еке "дракондин" тарцин ярговил 21 метрдив агакьна, адан яш 6 агьзур йис кьван яз тестикьарна. Ам 1868-йисуз кьати гару ярхарна.

Драцена Африкадин чими чкайра, Кьибле-Шаркь патан Азиядин островра дуьшубуш жеда.

понеделник, 11 марта

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.10 «Заряжайся!» 6+
08.20 Мультфильмы 0+
08.55 «Заряжайся!» 6+
09.10 Х/ф «Евдокия» 0+
11.05 «Служа Родине» 16+
11.30 Выставка «Внутри и снаружи прекрасного мира» 12+
12.05 «Парламентский вестник» 12+
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Человек и право»
14.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Дочь моряка»
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Х/ф «Мольба» 0+
18.10 «Здравствуй, мир!» 0+
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Будни Клиники Аскерханова» 12+
21.10 «История Дагестана в лицах» Генерал Воронцов 12+
21.35 «Учимся побеждать»
21.55 «На виду» 12+
23.20 «Глобальная сеть»
23.50 Д/ф «Кавказские истории. Новалак 2011»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00,04.40 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.35 Т/с «Владыка морей»
02.40 «История Дагестана в лицах» Генерал Воронцов 12+
03.05 Х/ф «Бухта луны» 12+
05.15 «Учимся побеждать»
05.30 Х/ф «Мольба» 0+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Сегодня 11 марта. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
14.00 Наши люди с Ю. Меньшовой. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Шифр». (16+).
23.30 Большая игра. (12+).
0.30 Познер. (16+).
1.30 Т/с «Убойная сила». (16+).
3.00 Новости.
3.05 Убойная сила. (16+).
3.45 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17:25 Концерт, посвященный женскому дню 8-е марта!
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.45 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Скажи правду».
23.25 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Каменская». (16+).

НТВ

5.00,6.05,7.05,8.05 Т/с «Лесник». (16+).
6.00,7.00,8.00 Сегодня.
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.15 ДНК. (16+).
18.15 Основано на реальных событиях. (16+).
19.00 Сегодня.
19.50 Т/с «Реализация». (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Поздняков. (16+).
0.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
1.20 Поедем, поедим!
1.45 Т/с «Лесник». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.35 Давай разведемся!
9.35 Тест на отцовство. (16+).
10.40 Д/с «Агенты справедливости». (16+).
11.40 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.50 Мелодрама «Идеальная жена». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Верни мою жизнь». (16+).
23.30 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Как выйти замуж за миллионера». (16+).
3.45 Т/с «Женский доктор 2».
4.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
5.00 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
5.45 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Х/ф «Одиноким предоставляется общежитие».
10.00 Д/ф «Тамара Семина. Всегда на борту».
10.55 Городское собрание.
11.30,14.30 События.
11.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
13.40 Мой герой. Валентина Легкоступова. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детективъ».
16.55 Естественный отбор.
17.45 Детектив «Три в одном». (12+).
19.40 События.
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Крымский мир. (16+).
23.05 Знак качества. (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Свадьба и развод. Евгения Добровольская и Михаил Ефремов. (16+).
1.25 Д/ф «Четыре жены председателя Мао». (12+).
2.15 Т/с «Анна-детективъ».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.10 Военная приемка.
9.00 Новости дня.
9.15 Не факт!
9.40 Т/с «Литейный, 4». (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Литейный, 4».
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Гаишники». (12+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Гаишники». (12+).
18.00 Новости дня.
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с «Охотники за нацистами». «Травники» - школа палачей». (16+).
19.40 Скрытые угрозы. (12+).
20.25 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Никита Хрущев. Схватка за власть».
21.15 Новости дня.
21.25 Открытый эфир. (12+).
23.00 Между тем. (12+).
23.30 Т/с «Гаишники». (12+).
3.35 Х/ф «Впервые замужем».
5.10 Д/ф «Города-герои. Смоленск». (12+).

вторник, 12 марта

РГВК
06.50,08.50 «Заряжайся!» Дагестана
07.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 6+
08.10 Мультфильм 0+
08.30 Время новостей Дагестана
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Бухта луны» 12+
11.30 «Золотая коллекция фильмов о родном крае» 12+
11.50 «Будни Клиники Аскерханова» 12+
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «На виду» 12+
13.35 «История Дагестана в лицах» Генерал Воронцов 12+
14.10 «Учимся побеждать»
14.30 Время новостей Дагестана

14.55 Х/ф «Тайна горного озера» 0+
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Х/ф «Актриса» 0+
18.20 «Живые истории» 0+
18.45 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности» 12+
20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
23.20 «Угол зрения» 16+
23.50 Д/с «Кавказские истории. Баллада о герое»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
01.35 Т/с «Владыка морей»
02.40 Х/ф «Кромвель» 12+
05.00 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
05.35 Х/ф «Актриса» 0+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Сегодня 12 марта. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
14.00 Наши люди с Ю. Меньшовой. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Шифр». (16+).
23.30 Большая игра. (12+).
0.30 Т/с «Убойная сила».
2.35 Мужское/Женское.
3.00 Новости.
3.05 Мужское/Женское.
3.30 Давай поженимся! (16+).
4.20 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шолтавысы» (на ногайском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17:25 Брейн-ринг
17:50 Наболевший вопрос «Платная медицина»
18.15 Акценты.
5.00 Утро России.
9.00,11.00,14.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.45 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.45 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Скажи правду».
23.25 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Каменская». (16+).

НТВ

5.00,6.05,7.05,8.05 Т/с «Лесник». (16+).
6.00,7.00,8.00 Сегодня.
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.15 ДНК. (16+).
18.15 Основано на реальных событиях. (16+).
19.00 Сегодня.
19.50 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
21.00 Т/с «Реализация». (16+).
23.00 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
1.10 Поедем, поедим!
1.55 Т/с «Лесник». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.40 Давай разведемся! (16+)
9.40 Тест на отцовство. (16+).
10.45 Д/с «Агенты справедливости». (16+).
11.40 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.50 Детектив «Семейная тайна». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Жена по обмену». (16+).
22.50 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Как выйти замуж за миллионера 2». (16+).
3.50 Т/с «Женский доктор 2».
4.35 Д/ф «Понять. Простить». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Доктор И... (16+).
8.50 Комедия «Не хочу жениться!» (16+).
10.30 Д/ф «Три жизни Виктора Сухоруква». (12+).
11.30,14.30,19.40,22.00 События.
11.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
13.40 Мой герой. Валерий Яременко. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детективъ».
16.55 Естественный отбор.
17.45 Детектив «Три в одном 2». (12+).
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.30 Осторожно, мошенники! Ледовое побоище.
23.05 Д/ф «Доказательства смерти». (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Хроники московского быта. Молодой муж.
1.25 Д/ф «Цена президентского имения». (16+).
2.15 Т/с «Анна-детективъ».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.10 Военная приемка.
9.00 Новости дня.
9.25 Специальный репортаж. (12+).
9.40 Т/с «Литейный, 4». (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Литейный, 4».
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Гаишники». (12+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Гаишники». (12+).
18.00 Новости дня.
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с «Охотники за нацистами». «Алекс Лютий». (16+).
19.40 Легенды армии с Александром Маршалом. Эндлер Пусуп. (12+).
20.25 Улика из прошлого.
21.15 Новости дня.
21.25 Открытый эфир. (12+).
23.00 Между тем. (12+).
23.30 Т/с «Гаишники». (12+).
3.35 Х/ф «Рысь». (16+).
5.10 Д/ф «Возмездие. После Нюрнберга». (12+).

среда, 13 марта

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
07.55 «Заряжайся!» 6+
08.05 Мультфильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 6+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Кромвель» 12+
12.05 «Подробности» 12+
12.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
14.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Марья-искусница» 0+
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Х/ф «Однажды летом»
18.20 «Аг-клуб» 0+
18.45,01.00,04.40 Передача на даргинском языке

19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.55 «Здоровье» в прямом эфире
21.50 «Городская среда»
23.20 «Аутодафе» 16+
00.10 Д/ф «Золотые руки Айши» 12+
00.30 Время новостей Дагестана
01.35 Т/с «Владыка морей»
02.40 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный» 12+
03.10 Х/ф «Возвращение странника» 12+
05.15 «Городская среда» 12+
05.40 Х/ф «Однажды летом»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Сегодня 13 марта. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
14.00 Наши люди с Ю. Меньшовой. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Шифр». (16+).
23.30 Большая игра. (12+).
0.30 Т/с «Убойная сила».
2.35 Мужское/Женское.
3.00 Новости.
3.05 Мужское/Женское.
3.35 Давай поженимся! (16+).
4.25 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Очар» (на кумыкском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17:25 Будни урологического центра
17:45 Вечер памяти дирижера Р.Гаджиева
5.00 Утро России.
9.00,11.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.45 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Скажи правду».
23.25 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Каменская». (16+).

НТВ

5.00,6.05,7.05,8.05 Т/с «Лесник». (16+).
6.00,7.00,8.00 Сегодня.
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.15 ДНК. (16+).
18.15 Основано на реальных событиях. (16+).
19.00 Сегодня.
19.50 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
21.00 Т/с «Реализация». (16+).
23.00 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
1.10 Поедем, поедим!
2.00 Т/с «Лесник». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30,7.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.55 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.55 Давай разведемся!
9.55 Тест на отцовство. (16+).
11.00 Д/с «Агенты справедливости». (16+).
11.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.50 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.00 Детектив «Ограбление по-женски». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Аметистовая серкеж». (16+).
22.45 Т/с «Женский доктор 3»
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Как выйти замуж за миллионера 2»
3.40 Т/с «Женский доктор 2»
4.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
4.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
5.40 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Свадьба в Малиновке».
10.35 Короли эпизода. Тамара Носова. (12+).
11.30,14.30,19.40,22.00 События.
11.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
13.40 Мой герой. Александр Панкратов-Черный.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детективъ».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Детектив «Три в одном 3». (12+).
20.00 Наш город. Диалог с мэром. Прямой эфир.
21.00 Право голоса. (16+).
22.35 Право голоса. (16+).
23.10 90-е. Наркота. (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Прощание. Михаил Евдокимов. (16+).
1.25 Линия защиты. Гроза экстр

пятница, 15 марта

РГВК

06.50,07.55 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30,14.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке
08.05 Мультфильм 0+
08.50 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Небеса могут подождать» 12+
11.30 «Пятничная проповедь» Прямая трансляция с центральной Джума-мечети
12.00 «На виду» 12+
12.55 «Агросектор» 12+
13.20 «Круглый стол» 12+
14.00 «Галерея искусств» 6+
14.55 Х/ф «Хроника пикирующего бомбардировщика» 0+
16.55 «За скобками» 12+
17.00 Х/ф «Учитель пения»

18.35 Обзор газеты «Дагестанская правда» 12+
18.45,01.00,04.55 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес» 12+
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности» 12+
20.50 «На виду. Спорт» 12+
21.30 «Молодежный микс» 12+
21.50 «Память поколений» Саадула Мусаев 12+
23.20 Д/с «Загадочные места» 12+
00.30 Время новостей Дагестана
01.35 Т/с «Владыка морей»
02.40 Х/ф «Весь мир в его руках» 12+
04.30 «Память поколений» Саадула Мусаев 12+
05.30 Х/ф «Учитель пения»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Сегодня 15 марта. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
14.00 Наши люди с Ю. Меньшовой. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 Человек и закон. (16+).
19.55 Телеигра «Поле чудес». (16+).
21.00 Время.
21.30 Голос. Дети.
23.20 Вечерний Ургант.
0.15 Д/ф «Покидая Неверленд», ч. 1. (18+).
2.40 Модный приговор.
3.35 Мужское/Женское.
4.25 Давай поженимся! (16+)

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
17:25 Мир Вашему дому
17.45 Созидатели Новострой
18.00 Экологический туризм
18.15 Актуальное интервью.
5.00 Утро России.
9.00,11.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.45 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.45 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Юморина. (16+).
23.35 Выход в люди. (12+).
0.55 Х/ф «Два Ивана». (12+).
4.10 Т/с «Сваты». (12+).

НТВ

5.00,6.05,7.05,8.05 Т/с «Лесник». (16+).
6.00,7.00,8.00 Сегодня.
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.15 ДНК. (16+).
18.10 Жди меня. (12+).
19.00 Сегодня.
19.50 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
21.00 Т/с «Реализация». (16+).
23.00 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
0.00 ЧП. Расследование.
0.35 Захар Прилепин. Уроки русского. (12+).
1.00 Мы и наука. Наука и мы
2.00 Квартирный вопрос.
2.55 Х/ф «Бой с тенью».

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.40 Давай разведемся! (16+)
9.40 Тест на отцовство. (16+).
10.45 Д/с «Агенты справедливости». (16+).
11.40 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.35 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.45 Мелодрама «Жена по обмену». (16+).
17.45 Про здоровье. (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Любовь по контракту». (16+).
23.20 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Это моя собака». (16+).
2.20 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
2.50 Д/ф «Реальная мистика». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Д/ф «Галина Польских. Под маской счастья».
8.55 Х/ф «Больше, чем врач».
11.30,14.30,19.40 События.
11.50 Х/ф «Больше, чем врач». (12+).
13.15 Т/с «Анатомия убийства». «Скелет в шкафу». (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анатомия убийства». «Скелет в шкафу». (12+).
17.45 Детектив «Три в одном 5». (12+).
20.00 Детектив «Роза и чертополох». (12+).
22.00 В центре событий.
23.10 Приют комедиантов.
1.05 Комедия «Ва-банк».
3.00 Петровка, 38. (16+).
3.20 Детектив «Три в одном 5». (12+).
5.15 Обложка. Ребенок для звезды. (16+).
5.45 Марш-бросок. (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 Д/с «Москва фронту». (12+).
6.35 Х/ф «На войне, как на войне». (12+).
8.40 Т/с «Робинзон». (16+).
9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Робинзон». (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Робинзон». (16+).
12.10 Т/с «Робинзон». (16+).
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Робинзон». (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Робинзон». (16+).
18.00 Новости дня.
18.35 Д/ф «Воина в Корее», 1-4 с. (12+).
21.15 Новости дня.
21.25 Д/ф «Воина в Корее», 1-4 с. (12+).
23.15 Т/с «Секретный фарватер».
4.25 Д/с «Хроника Победы». (12+).
4.55 Х/ф «Сказка про влюбленного маляра».

суббота, 16 марта

РГВК

07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке
07.55 Мультфильм 0+
08.50 Х/ф «Сберегите женщин» 12+
10.50 «Память поколений» Саадула Мусаев 12+
11.20 «Мой малыш» 12+
11.50 «Подробности» 12+
12.15 «На виду. Спорт» 12+
12.55 «Молодежный микс»
13.15 Концерт, посвященный Дню защитника Отечества 12+
15.15 Х/ф «Варька» 6+
15.50 «Здравствуй, мир!» 0+
16.55 Дагестанское кино. Х/ф «Загадка кубачинского браслета» 12+
18.30 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Два старика и легенда» 6+

18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20.00 «Парламентский вестник» 12+
20.25 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 «Первая студия» 12+
21.40 «Мой театр» 12+
23.00 Х/ф «Солдат и слон»
01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01.35 «Мой малыш» 12+
02.00 Х/ф «Черный тюльпан» 12+
04.50 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
05.25 Д/ф «Два старика и легенда» 6+

ПЕРВЫЙ

5.15 Контрольная закупка.
6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Невидимое со всеми. (16+)
7.00 Х/ф «Царская охота».
8.10 Играй, гармонь любимая! (12+).
9.00 Умницы и умники. (12+).
9.45 Слово пастыря.
10.15 Королевы льда. Нежный возраст. (12+).
11.10 Теория заговора. (16+)
12.15 Идеальный ремонт.
13.10 Живая жизнь. (12+).
15.00 ЧМ по биатлону. Эстафета. Женщины.
16.25 Кто хочет стать миллионером? (12+).
18.15 ЧМ по биатлону. Эстафета. Мужчины. Прямой эфир из Швеции.
19.40 Эксплуатив с Д. Борисовым. (16+).
21.00 Время.
21.20 Сегодня вечером.
0.15 Д/ф «Покидая Неверленд», ч. 2. (18+).
2.35 Модный приговор.
3.35 Мужское/Женское.
4.25 Давай поженимся! (16+)

РОССИЯ 1

5.00 Утро России". Суббота.
8.40 Местное время. Суббота. (12+).
9.20 Пятро на одного.
10.10 Сто к одному.
11.00 Вести.
11.20 Вести. Местное время.
11.40 Х/ф «Любовь, которой не было». (12+).
13.40 Х/ф «Радуга в поднебесье». (12+).
17.30 Привет, Андрей! (12+).
20.00 Вести в субботу.
20.45 Один в один. Народный сезон. Финал. (12+).
23.30 Х/ф «Дочь за отца». (12+).
3.25 Выход в люди. (12+).

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
5.30 Х/ф «Спортлото-82».
7.25 Смотр.
8.00 Сегодня.
8.20 Зарядка удачей! (12+).
9.25 Готовим с Алексеем Зиминным.
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога. (16+).
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.00 Поедем, поедим!
14.00 Крутая история. (12+).
15.00 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Однажды... (16+).
17.00 Секрет на миллион.
19.00 Центральное телевидение.
20.40 Звезды сошлись. (16+).
22.15 Ты не поверишь! (16+)
23.20 Международная пилорама. (18+).
0.15 Квартирник НТВ у Маргулиса. А. Свиридова.
1.30 Фоменко фейк. (16+).
1.55 Дачный ответ.
3.00 Х/ф «Антиснайпер».
4.45 Звезды сошлись. (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
8.20 Мелодрама «Не могу сказать "прощай"». (16+).
10.05 Мелодрама «Аметистовая сережка». (16+).
12.15 Полезно и вкусно. (16+).
12.20 Мелодрама «Аметистовая сережка». (16+).
13.55 Мелодрама «Сколько живет любовь». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Дом малютки». (16+).
23.00 6 кадров. (16+).
23.45 Про здоровье. (16+).
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Польнь - трава окаянная». (16+).
2.20 Д/с «Восточные жены в России». (16+).
4.45 Д/с «Предсказания: 2019». (16+).
5.35 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.20 АБВГДейка.
6.50 Х/ф «Человек родился».
8.45 Православная энциклопедия.
9.10 Х/ф «Трое в лабиринте». (12+).
11.30 События.
11.50 Петровка, 38. (16+).
12.00 Женские штучки.
13.10 Детектив «От первого до последнего слова».
14.30 События.
14.50 Детектив «От первого до последнего слова».
17.10 Т/с «Анатомия убийства». «Убийственная справедливость». (12+).
21.00 Постскриптум.
22.10 Право знать! (16+).
23.40 События.
23.55 Право голоса. (16+).
3.05 Крымский мир. (16+).
3.40 90-е. Наркота. (16+).
4.25 Удар властью. Руцкой и Хасбулатов. (16+).
5.20 Осторожно, мошенники! Ледовое побоище.
5.50 Х/ф «Тревожное воскресенье». (12+).

ЗВЕЗДА

6.10 Х/ф «Три толстяка».
7.55 Военная приемка. След в истории. «Суворов. Штурм Измаила».
9.00 Новости дня.
9.15 Х/ф «Небесный тихонход».
10.50 Легенды армии с Александром Маршалом. Тимур Апакидзе. (12+).
11.40 Не факт!
12.05 Д/с «Секретная папка». «Аненербе в Крыму. Что искал Гитлер?» (12+).
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Морпехи». (16+).
18.00 Новости дня.
18.10 Задело!
18.25 Т/с «Морпехи». (16+).
21.25 Х/ф «Крым». (16+).
23.00 Х/ф «Командир счастливой «Щуки». (12+).
1.05 Т/с «Колье Шарлотты».
4.40 Д/с «Москва фронту». (12+).

воскресенье, 17 марта

РГВК

07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08.00 «Мой малыш» 12+
08.50 Х/ф «Солдат и слон»
10.20 «Мой театр» 12+
11.10 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Два старика и легенда» 6+
11.25 «Городская среда»
11.55 Мультфильм 0+
12.05 «Живые истории» 0+
12.30 «Смотреть только детям» 6+
12.45 «Здравствуй, мир!» 0+
13.20 «Галерея искусств»
13.45 Х/ф «Зеленый фургон»
16.15 «Профессионал» 6+

16.35 «Память поколений» Саадула Мусаев 12+
17.05 Концерт «Музыкальный майдан» 12+
18.05 «Арт-клуб» 0+
18.30 «Смотреть только детям» 6+
18.45 «Учимся побеждать»
19.00 «Годекан» 6+
19.30 Время новостей Дагестана. Итоги
20.40 «Служа Родине» 16+
21.00 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
23.40 «Парламентский вестник» 12+
00.00 Х/ф «Чужая родня» 0+
01.35 «Годекан» 6+
02.00 Х/ф «Есения» 16+
04.10 «Служа Родине» 16+
04.35 Х/ф «Зеленый фургон»

ПЕРВЫЙ

5.30 Невидимое со всеми. (16+)
6.00,10.00 Новости.
6.10 Невидимое со всеми. (16+)
6.35 Х/ф «Царская охота».
7.45 Т/с «Часовой». (12+).
9.25 Здоровье. (16+).
9.20 Непутевые заметки.
10.15 Жизнь других. (12+).
11.10 Х/ф «Отверженные».
12.00 Новости.
12.15 Х/ф «Отверженные».
15.00 ЧМ по биатлону. Масс-старт. Женщины.
15.55 Т/с «Три аккорда».
17.50 ЧМ по биатлону. Масс-старт. Мужчины.
18.40 Русский керлинг. (12+).
19.40 Т/с «Лучшие все!»
21.00 Толстой. Воскресенье.
22.30 Т/с «Клуб веселых и находчивых». (16+).
0.45 Х/ф «Дьявол носит Prada». (16+).
2.50 Модный приговор.
3.50 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

4.30 Т/с «Сваты». (12+).
6.35 Сам себе режиссер.
7.30 Смехопанорама.
8.00 Утренняя почта.
8.40 Местное время. Воскресенье.
9.20 Когда все дома с Тимуром Кизяковым.
10.10 Сто к одному.
11.00 Вести.
11.20 Смеяться разрешается.
14.00 Далекие близкие с Б. Корчевниковым. (12+).
15.30 Х/ф «Неотправленное письмо». (12+).
20.00 Вести недели.
22.00 Москва. Кремль. Путин.
22.40 Воскресный вечер с В.Соловьевым. (12+).
1.30 Далекие близкие с Б. Корчевниковым. (12+).
3.05 Т/с «Гражданин начальник». (16+).

НТВ

6.20 Центральное телевидение. (16+).
8.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.35 Кто в доме хозяин? (12+)
9.25 Едим дома.
10.00 Сегодня.
10.20 Первая передача.
11.00 Чудо техники. (12+).
11.55 Дачный ответ.
13.00 НашПотребНадзор.
14.00 У нас выигрывают!
15.00 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели... (16+).
18.00 Новые русские сенсации. (16+).
19.00 Итоги недели.
20.10 Ты супер! Суперсезон.
22.40 Х/ф «Дальнобойщик». (16+).
0.40 Брэйн ринг. (12+).
1.40 Поедем, поедим!
2.25 Т/с «Лесник». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.55 Мелодрама «Обменяйтесь кольцами». (16+).
9.55 Мелодрама «Счастье по рецепту». (16+).
13.40 Мелодрама «Любовь по контракту». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Детектив «Спасти мужа». (16+).
22.50 Д/с «Предсказания: 2019». (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Паутинка бабьего лета». (16+).
2.20 Д/с «Восточные жены в России». (16+).
4.45 Д/с «Предсказания: 2019». (16+).
5.35 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

7.35 Фактор жизни. (12+).
8.05 Большое кино. «Д.Артаньян и три мушкетера». (12+).
8.40 Комедия «Ва-банк».
10.40 Спасите, я не умею готовить! (12+).
11.30,0.10 События.
11.45 Х/ф «Доброе утро».
13.30 Смех с доставкой на дом. (12+).
14.30 Московская неделя.
15.00 Д/ф «Женщины Андрея Миронова». (16+).
15.55 Д/ф «Женщины Владимира Высоцкого». (16+).
16.45 Д/ф «Женщины Валерия Золотухина».
17.30 Комедия «Моя любимая свекровь». (12+).
21.20,0.25 Детектив «Тихие люди». (12+).
1.25 Детектив «От первого до последнего слова».
4.55 Смех с доставкой на дом

ЗВЕЗДА

5.00 Д/ф «Воина в Корее».
9.00 Новости недели .
9.25 Служу России.
9.55 Военная приемка.
10.40 Код доступа. (12+).
11.25 Скрытые угрозы.
12.15 Специальный репортаж. (12+).
12.35,13.15 Д/ф «Легенды госбезопасности. Виктор Лягин. Последний бой разведчика». (16+).
13.00 Новости дня.
13.35 Х/ф «Слушать в отсеках». (12+).
16.20 Х/ф «Крым». (16+).
18.00 Новости. Главное.
18.45 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
23.00 Фетисов. (12+).
23.45 Х/ф «Зояц над бездной». (12+).
3.15 Х/ф «Ночное происшествие». (12+).

КУЛЬТУРА с 11 по 17 марта

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40 Новости культуры.
6.35 Пешком... Москва узорчатая.
7.05 Д/с
7.35 Театральная летопись.
8.00 Т/с «Сита и Рама». (Индия).
8.45 Мировые сокровища.
9.00 Т/с «Петр Первый. Завещание»
10.15 Наблюдатель.
11.10 Фильм-концерт
12.15 Цвет времени. Н. Рушева.
12.25 Власть факта.
13.05 Линия жизни. Н. Гришова.
14.05 Мировые сокровища.
14.20 Д/ф «Феномен Кулибина».
15.10 На этой неделе...
15.40 Д/ф
16.25 Т/с «День за днем», 1 с.
17.40 Симфонические оркестры мира.
18.25 Мировые сокровища.
18.45 Власть факта.
19.45 Главная роль.
20.05 Правила жизни.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.50 Д/с «История, уходящая в глубь времен», 1 с. (США).
21.45 Сати. Нескучная классика...
22.30 Т/с «Петр Первый. Завещание»
23.50 Открытая книга.
0.20 Власть факта.

ВТОРНИК

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40 Новости культуры.
6.35 Пешком... Москва классическая.
7.05 Правила жизни.
7.35</

Лезги хуьрер

Ухулар

Явер АГЪМЕДОВ,
Бут-Къазмайрин школадин урус члалан муаллим,
Дагъустан Республикадин образованидин лайихлу работник

УХУЛАР Ахцегъай винелди физвай рекъе, Женийрин гьамамрив агакъдалди, Мугъулах дерада, Балуджа, Лгар, Ялцугъар, Филискъар, Храхар хуьрерилай виридалайни вине, Шалбуз дагъдин рагъакидай пата 2300 метрдин къакъанда гуьне патан этегдик ва.

1955-1980-йисара дагълух гзаф хуьрер арандиз куьчурунукди, гъайиф хьи, а гуьзел ерияр харапайриз элкъвенва. 1960-йисарилай Ухулай Махачкъаладиз - 150-дав агакъна, Бут-Къазмайрал - 50, Цийи хуьруьз 45 хизан куьч хъана. Цудралди хизанри Азербайжандин, Дагъустандин ва Урусатдин шегъеррани хуь-

шияр хкъазвай: Агъарагъим юзбаши, Буба юзбаши, Сефер юзбаши, Дусту юзбаши, Хожали юзбаши... Хуьре са шумуд ким авай. Абурукай къилинди мискиндин майдандал алай. Анал Лгарин, Храхарин, Ухулрин агъалийрин вилик акъвазнавай месэляяр гъялдай.

Хуьре пуд булах авай - Мегъвер булах, Мафар булах, Кылер булах. Хуьруьн виликай физвай вацлал ирид регъв алай: Гъажирагъиман, Хвезейрин, Хуршидан, Жамалан, Мурсалан, Бахышан, Насруллагъан.

Октябрдин инкъилаб гъалиб жедалди, хуьре девлетлу серкерар авай. Абурукай Гъажи Исмидиз - 7000, Буба серкердиз - 3000 лапар

Гъарун, мулла Амрагъ, мулла Мирзекъули, мулла Гуьлмет, мулла Уруж, мулла Рафидин.

Ватандин Чехи дядеда къазанмишай гъалибвилерик ухулвийрин пайни ква. Хуьрйя дядедиз 55 къегъал фена. Абурукай 33 кас телеф хъана. 22 кас хирер-къацар алаз хтана. Колхозди фронтдиз малдарвиллин ва маса продукция рекъе туна.

Ухулрин хуьрйя са къадар алимар, лайихлу работник, шаирар, спортсменар акъатна. Ингъе абур: Агъмедов Энвер Мирзекъулиевич (1920-1984-йй.) - философиядин илимрин доктор, профессор, Азербайжандин Азизбегован тварунихъ галай институтдин кафедрадин заведующий, "Философиядин тарих" ктабдин авторрикай сад. Бакуда рагъметдиз феи ам Мегъарамдхуьруьн райондин Бут-Къазмайрал куьч хъанвай жемятдин сурара (вичин дидедин, чехи стхадин патав) кучукнава. Энвер Мирзекъулиевич эхиримжи рекъе гъаз Азербайжандин ЦК-дай, ада къвалахай институт-дай, Махачкъаладай гзаф алимар,

рера къвал-югъ кутуна, анра яшамш жезва. Винидихъ тварар къунвай хуьрерикай къенин юкьуз санани инсанар яшамш жезмач, абур харапайриз элкъвенва.

Ухулрин тарихчи, педагогикадин илимрин кандидат, рагъметлу Бедиров Медетхан Надировича вичин "Ухул. Хуьруьн тарих" (2004-йис) ва тарихчи Сулейманов Ширингъади "Ухул хуьруьн тарих" (2016-йис) ктабра къейдзавайвал, Ухула Амрагъов Амрагъан къвалин цла авай къванци шагъидвалзавайвал, и хуьруьн 800 йис я. Тарихчийри, агъсакълри ва маса чешмейри къалурзавайвал, виликдай хуьр Сутлар дагъдин кукълал алай. Тахминан 1000 йис вилик Сутлар хуьр пуд къадал пай хъана. Ухулри дагъдин къиблепата гуьнедик хуьр кутуна. Храхар (къерех хъайибур) дагъдин кеферпатаз фена. Сутларилай куьч хъайибур я лугъуз, Кцлар районда Стлур лугъудай хуьр ава. И делилар Бедирован ктабда къейднава. 1886-йисан переписда къалурнавайвал, Ухулрин хуьруьн обществодик акатзавай Лга - 598, Храха - 367, Ухула (Угул) 1110 кас яшамш жезвай, хуьре 102 къвал авай.

Хуьруьн жемят, ахлакъдиз, девлетдиз, савадлувиллиз килигна, тухумриз пай жезвай: Шагъар, Дашдемирар, Къирихар, Къацанар, Такацар, Пахлаяр, Идрисар, Къуьрер, Панагъар ва мсб. Тухумарни магълейриз пай жезвай: Мегъвер, Мафар, Шагъар, Хшар, Смугъулар, Идрисар, Жъужеяр, Масланар.

1917-йисалди хуьруьн вири месэляяр жемятди, агъсакълрин советди къиле тухузвай. Ана юзба-

ва 300 къарамал, Агъмедов Мирзекъулидиз 1500 хеб, малар, балкъанар авай. Мирзекъули буба тварван авай арабист, мулла, жемятдиз гуььрметлу инсан тир. Адан патав хуьруьнвияр чирвал, меслят къачуз къведай. Дяведилай гуьгъуьнин йисара ада жемятдиз меслят къалурна: "Эгер куьн куьч жез хъайитла, анжах Самур вацун чапла патаз, Лезгистандиз, куьч хъухъ!" Вилик вахтара гзафбур Азербайжандиз куьч хъанвай. Ана халкъдин дуланажагъ гихъгъинди тиртла, Мирзекъули бубадиз хъсандиз чизвай.

1927-йисуз Дагъустанда сифте советар арадал атайла, Ухула хуьруьн советвиле Агъмедов Мирзекъули хъяна. Хуьруьз агакъдай къамал ада эцигиз тур чархунин муьгъ къени сагъ яз ама.

1929-1934-йисара хуьруьн совет хъайи Алиев Хожалиди (ам къелкъин чидай савадлу кас тир, адаз урус, араб, туьрк члалар чидай) малкъара, хипер гзаф авай винидихъ тварар къунвай серкерриз чпин девлетар гъукуматдив вахкун меслят къалурна. Ик, ухулвийри, лгарвийри, храхвийри хушуналди гъукуматдив хипер, мал-къара вахкунин нетижада "Яру Дагъустан" твар алай колхоз арадал атана. Советрин девирда хуьруьн советвиллин везифаяр 23 касди тамамарна. Ухулрин хуьре 1936-йисуз колхоз арадал атана. Колхоздин сифтегъан председателвиле Ширинов Элиф хъяна. 1998-йисалди колхозда 20 председателди къвалахна.

Хуьре твар-ван авай арабистар гзаф хъана: мулла Жами эфенди, мулла Бедир, мулла Эсед, мулла

къуллугъчияр хтанай. Бут-Къазмайрин хуьруьн са куьчедиз адан тварганва ва адазobelisk эцигнава.

Абдурагъманов Аливерди Алагъверенович (1933-2016-йй.) - физикадинни математикадин илимрин доктор, профессор, РФ-дин илимдин лайихлу деятель.

Бедеров Рамазан Мегъамедович (1938-1996-йй.) - Сумгаитдин химзаводдин парткомдин, Къусар райкомдин сад лагъай секретарь яз къвалахна, АзССР-дин ЦК-дин член тир.

Бедиров Медетхан Назирович (1936-2008 йй.) - педагогикадин илимрин кандидат, Махачкъалада Тахо-Годидин тварунихъ галай НИИ-да илимдин чехи къуллугъчи хъана.

Агъмедов Бешир Гъезрекулиевич (1933-2016 йй.) - Зегъметдин Яру Пайдах ордендин сагъиб, Дагъустан Республикадин лайихлу малдар.

Байрамалиев Жамал Сражевич (1946-2002-йй.) - шаир, уьмуьрдин уьцлур-цуру акунвай, къени къилихрин инсан, муаллим, тербиячи.

Агъмедов Мукаил Агъмедович - писатель, ("Камбар булах", "Гъахъунин ван", "Зи уьмуьрдин елкен", "Ругъдин хилер", "Бинейрин къилив" ктабрин автор).

Исаев Радик Велединович - тхэквондодай Европададин чемпион, дуньядин чемпионатда буюруьнждин, Олимпиададин къугъунра къизилдин медалрин сагъиб.

АЛАВА КЪЕИД. Июлдин вацран сад лагъай киш Ухула хуьруьн югъ яз къейдзава. И юкьуз пата-къерехда авай хуьруьнвияр, гъа гъисабдай яз жегъиларни хайи ерийра къватл хъун хъсан адетдиз элкъвенва.

Абдуллагъ Гъабибован - 70 йис Сегънедин гъед

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

28-февралдиз Дербентда, Лезгийрин Стлал Сулейманан тварунихъ галай госмуздрамтеатрда, халкъдин рикл алай, гуьрметни машгъурвал къазанмишнавай Дагъустандин халкъдин, РФ-дин лайихлу артист Абдуллагъ ГЪАБИБОВ дидедиз хъайи-далай инихъ - 70, яратмишунрин рекъе зегъмет члугъваз 50 йис тамам хъуниз талуькърнавай шад межлис къиле фена.

Мярекатда Сулейман-Стальский райондин муниципалитетдин къилин сад лагъай заместитель Лацис Оружева, Мегъарамдхуьруьн райондин администрациядин къилин заместитель Марта Абдуллаевади, Докъузпара райондин къилин куьмекчи Исмаил Къурбанова, Чахчахрин хуьруьн къил Ибадуллагъ Аюбова, "Лезги газетдин" къилин редактор Мегъамед Ибрагъимова, район-эгли Мусафенди Велимурадова, карханайрин руководителри, Дербент шегъерда кардик къвай культурадин маканрин векилри, Къиблепатав Дагъустандин районрай ва шегъеррай атанвай Абдуллагъ Гъабибован яратмишунрал рикл алай къари иштиракна.

А.Гъабибован юбилей сифте нубатда театрдин директор Динара Эминовади, къилин режиссер Мирзеебег Мирзеебова, театрдин профкомдин председатель Вадим Рамазанова тебрикна ва адав театрдин искусстводин хиле яргъал йисара бегъерлуда-каз зегъмет члугунай Гуьрметдин грамота вахкана. Динара Эминовади хабар гайивал, мукъвара Абдуллагъ Гъабибован гъукуматдин наградани агакъда.

Юбилярдин тварцихъ хуш келимаяр Лацис Оружева, Мегъамед Ибрагъимова, Мусафенди Велимурадова, Марта Абдуллаевади, Исмаил Къурбанова, Ибадуллагъ Аюбова ва масабурунни лагъана.

Межлисдин сергъятра аваз къалурай нумрайра Дагъустандин халкъдин артистар Суьлгъия Гъажиевади, Фаризат Зейналовади, Зарифа Къухмазовади, Дагъустандин лайихлу артист Руслан Пирвердиева, бажарагълу артистри - Э.Къарахановади, Г.Эмиралиева, Э.Вагъабовади, В.Сулейманова, С.Рамазановади, Р.Рамазанова, Ф.Фейзуллаевади, А.Керимовади гъвечи артистка Марьяма ва ашукъ Айдуна иштиракна.

Мярекатдин эхирдай А. Гъабибова вичин межлис къиле тухуз куьмек гайи санал къвалахзавай юлдашриз ва мярекатдиз атанвай вирибуруз сагърай лагъана.

Спорт

Авадандин жегъилрин агалкъунар

Азиз МАГЪМУДОВ, муаллим, ветеран

Аваданда Докъузпара райондин спортшколадин филиал ачухна 10 йис я. Ина футболдай, азаддаказ къуршахар къунай ва какахъай акъажунрай секцияр кардик ква.

Какахъай единоборствойрай ина жегъил муаллим-тренер **РАГЪИМХАНОВ Сельдар Мурадхановича** аялриз 2013-йисалай вердишвилер ва чирвилер гузва. Ада 2012-йисуз Ханты-Мансийский автономный округда Югорский госуниверситетдин физкультурадин факультет акъалтларна. Къелдай йисара ам спортдал рикивай машгъл хъана, университетдин спортдин уьмуьрда иштиракна. Уралдин округдин къвенкъевичвал патал акъажунра приздин чкаяр къуна. Сельдар муаллим какахъай единоборствойрай, каратэдай спортдин мастервиле кандидат я.

С.Рагъимханован гъилик вердишвилер къачузвай аялри 2018-йисан декабрдиз Дагъустан шегъерда какахъай единоборствойрай РД-дин къвенкъевичвал патал къиле феи акъажунра иштиракна. Ана Магъсудов Расулани (38 кг) Саидов Нурмегъамеда (45 кг) - 1, Гъашимов Гъайдара (77 кг) 3-чкаяр къуна.

2019-йисан февралдиз Дагъустан шегъерда какахъай единоборствойрай Дагъустандин чемпионат къиле фена. Ана Авадан хуьрйя 5 спортсменди иштиракна, абуру вадани къвенкъевичи чкаяр къуна. Ик, абурукай Р.Магъсудов (38 кг), Н.Саидов (45 кг), Гъ.Гъашимов (77 кг) -1, Къ.Эльдаров (45 кг) - 2, М.Шамхалов (55 кг) 3-чкайриз лайихлу хъана. Приздин чкаяр къур спортсменар грамотайриз, кубокриз ва медалриз лайихлу хъана.

Чна кубан спортсменриз къазанмишнавай агалкъун тебрикзава. Къуй чи жегъилрихъ спортда ва къелунра мадни еке агалкъунар хуьрай!

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациядин министерство

367018, Махачкьала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ

М. А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информатизациядин, информатизациядин технологиядин ва массовый коммуникациядин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016-йисан 12-декабрди регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва. Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур элкьвена вахъузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкьала, Насрутдинован проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахъкана - 16.30

Газет "Издательство" "Лотос"

ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкьала,

Пушкинан куьче, 6.

Тираж 7500

И - лишандик квай материалар

гъакъидихъ чапзавайбуур я.

Икьван яшар хъанвайбуур къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты

"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Гь

Мубаракрай!

Докъузпара райондин Миграгъ-Къазмайрин хуьре яшаниш жезвай зегъметдин ветеран, чъехи буба Низамидин МУСТАФАЕВАЗ:

Булахрик чи кумай къван звер,

Зайиф тахъуй ви риклин хъвер.

Веледри вун авурай шад,

Пелешвилер чеб жседа яд!

На эллерал, эллери вал

Кьил чъугъаз хъуй, ацъуриз къвал.

Суфрадал къвез къавурма,

аи,

Къакъан хъурай гъурметрин ари.

Сагълугъар шад ийиз тикрар,

Хийирдинбур хъурай крар.

Чъехи буба Низамидин,

Къахъ таурай садран ви дин!

ВУН ХАЙИ ЮГЪ ТЕБРИКЗАВАЙ ВЕЛЕДАР, МУКЪВА-КЪИЛИЯР, БАГЪРИЯР.

РД-дин МВД-дин ОВИР-дин къуллугъчи Зульфия Алаудиновна БАБАЕВАДИЗ:

Атанва чаз къешенг гатфар

Хъуьтуьл гъава, гъуьзел йикъар.

Шад я вири ярар-дустар,

Тебрикиз ваз Мартдин сувар.

Сивел хъвер хъуй, гатфар гъевес,

Гъуьгъуларни гъакъван серес,

Япара хъуй билбилдин сес - Мубаракрай гатфар сувар!

ВАЗ 8-МАРТДИН СУВАР МУБАРАКЗАВАЙ БАГЪРИЯР, МУКЪВА-КЪИЛИЯР, ЯРАР-ДУСТАР.

Благотворительный фонд "ЛЕЗГИНЦЕВЫ"

ИНН - 0561052452; КПП - 057101001; ОГРН - 1050500003201. 367010, Россия, Республика Дагестан, г. Махачкала, ул. Зои Космодемьянской, дом №52, кв. №72.

РЕКВИЗИТЫ БАНКА ДЛЯ ПЕРЕВОДОВ

Дагестанский РФ АО "Россельхозбанк" Корсчет: 30101810000000000793

БИК: 048209793

ИНН банка: 7725114488 / КПП: 057243001

Наименование клиента: БФ "ЛЕЗГИНЦЕВЫ"

Р/счет: 40703-810-6-0400-0000105.

Контактный телефон директора БФ "ЛЕЗГИНЦЕВЫ": 8-963-410-05-11

Вири дишегълийриз

Шагъабудин ШАБАТОВ

За лугъузва къе Вири таватриз. Къуй ван атурай Абрун япариз.

Мубаракрай квез Куй пак тир сувар! Куйне итимрик Кутазва лувар.

Куй кьилер хуруз Ават таурауй. Хажалатни гъам Агат таурауй.

Галукъ таурауй Куй япарихъ себ. Чанар сагъ хъурай Эчълазавай къеб.

Куйн дидеяр я, Куйн вахар я чи. Куйн балаяр я, Куйн сусар я чи. Куйн хтулар я,

Куйн абурар я, Куйн сабуар я, Куйн язва цуьквер, Вилерин эквер.

Тебиат куйне Ийизва гуръчег. Им гъакъикъат я, Акъазва керчек.

Сагъ хъурай вири Тават лагъай къванбур! Гъамиша гъизвай Дуньядал абур.

Дуьз рекъе ава Къе Шагъабудин. Багъаз хуьзвай кас Гъурмет папарин.

8 -

М

а

р

тл

Памяти Фаизат Эфендиевой

Уважаемые семьи Таджики-бовых и Эфендиевых, родственники всеми нами любимого врача от Бога, педиатра Фаизат!

Горе, постигшее Вас - потеря близкой и любимой вами Эфендиевой (Таджибовой) Фаизат Шахабудиновны, разделяют все жители Ахтынского района.

Ее при жизни заслуженно называли народным врачом. Воистину, она всю свою жизнь посвятила лечению детей родного края. Благодаря ей несколько поколений наших детей и внуков ныне здравствуют и радуются жизни.

В любое время суток, и в дождь, и в мороз, она оказывала квалифицированную медицинскую помощь ахтынскому джамаату.

Даже будучи тяжело больной, она продолжала лечить своих пациентов.

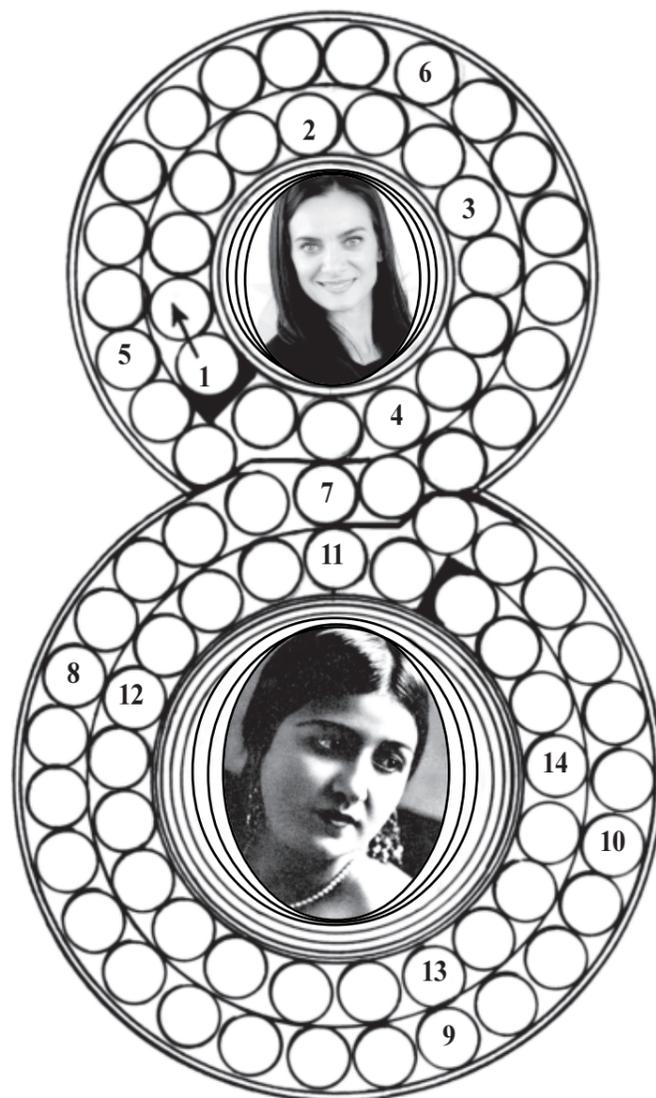
Её светлое имя навсегда останется в сердцах жителей нашего района, а также других районов и городов Республики Дагестан.

Гаджиев Нариман Гаджиевич, бывший 1-й секретарь Ахтынского РК КПСС, депутат трёх созывов Народного Собрания Республики Дагестан

Чайнворд

Туькьуьрайди - Абдул АШУРАГЪАЕВ

1. А. Фатахован "КъатI-къатI хъайи зунжурар" романдин игит руш. 2. Б. Гъажикъулиеван "Халкъдин къажгъан муркъадални ргада" очеркдин игит. 3. А.-П. Салаватован "Айгъази" пьесадин игит руш. 4. Гуржистандин пачагъ хъайи дишегъли. 5. Шаир-гъикаятчи Бикеханум... 6. Духтур, лезги алим Фатма... 7. Шаир Къепир... 8. Етим Эминан шиир. 9. Дишегълидин тIвар. 10. Винел алай шикилдиз килиг. 11. КIаник квай шикилдиз килиг. 12. Шаир Къурагъ... 13. Етим Эминан "Гъуьзел...". 14. Дишегълийрин сувар 8-...

"ЛГ"-дин 9-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

1. Медет. 2. Омар. 3. Дагълар. 4. Икрам. 5. Кульп. 6. Амрагъ. 7. Кашу. 8. Теспягъар. 9. "Самур". 10. Ака. 11. Дуьгъуь. 12. Дем. 13. Якъут. 14. Маша. 15. Дерт. 16. Умуд. 17. Гар. 18. Ун. 19. Уста. 20. Шур. 21. Асант.